د افـغـانـستان اسلامي جمهوريت
لـــــوړو زده کـــــــړو وزارت
د پـکـتـيـا پـــــــوهنتون
د ښـوونې او روزنې پــــــوهنځې
د پـښــتـو ادبياتــــــو څانګه
دريـم ټولګي اول سمستر لکچر نوټ

د خوشحال خان خټک ژوند او د وسله والې مبارزې انځور

Ketabton.com

ترتيب کوونکی استاد: رحمت الله
تـــدريـــــسي استاد: انعام الله "درويش"

کال:..(۱۳۹۲هـ ش)

Upload by: Sharifullah "Arman"

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحال خان (۱۰۲۲ – ۱۱۰۰) هـ ق

مخکې له دې نه چې په خوشحال بابا باندې وغږیږو ښه به داوي چې دهغه دژوند اونسب په باب رڼا واچوو .

خوشحال خټک په دستارنامه کې خپل نسب ترخټک پورې رسولی.
خپله کورنۍ اونسب یې داسې ښودلی دی : (۰۰۰۰ ابتداء به یې دخپله نمسیه کوم چې افضل خان داشرف خان ، اشرف خان دخوشحال ، خوشحال دشهباز خان ، شهباز خان دیحیی خان دملک اکوړي ، ملک اکوړی دچنجو چنجو دتومن ، تومن دحسن ، حسن دشیخ علي ، شیخ علي دهوتي ،هوتي دبټي ، بټي دلقمان ،لقمان دبرهان ،برهان درې زویه : لقمان چې خټک یادیږي .سلیمان چې افریدی دی . اتمان چې اتماخیل دی).

خوشحال بابا چې کومه شجره دخپلې کورنۍ په باب پورته راوړې ده اوبیا یې ترخټک او وروسې کرلاڼي پورې رسولې چې داشجرې رسېدلې ده ، دپښتو دانسابو اوتاریخ په کتابونوکې هم له ځینو جزیې توپیرونو سره همداسې ده ، دغه شجره دهیڅ شبهې وړ نه ده خوبیا دخټک اوکرلاڼي پورې چې دا شجرې رسېدلې دي د شک وړ دي . ځکه دغه نومونه اوقومو ډیر لرغوني اوزاړه دي همدارنګه لوی خان په خپله یوه قصیده کې خپله کورنۍ داسې ښودلېده .

زه خوشحال دشهباز خان یم | چې تورزن یم کان په کان
شهباز خان دیحیی خان ؤ | چې بل نه ؤ هسې ځوان
یحیی خان داکوړي ؤ | چې په توره شو سلطان

(c) ketabton.com: The Digital Library

داکبر بـــــــادشاه په دور   شودخپل ولـــس تر خان

دپورته قصیدې د راوړلو څخه زمونږ ه دخان دکورنۍ حال اونسب معلومول مراد ؤ، اوس به لږ دمخه ولاړ شــو اودملک اکوړي څخه به يې راونیسو .
په پورته پیژند نه کې ذکر شــول چې ملک اکوړی د درویش عرف چنجو زوی لومړنی ختک ؤ چې شهرت يې وموند ، اودلوی خدای (ج) د ورکړي استعداد اوقابلیت له امله يې دجلاالدین اکبر توجه ځانته راواړوله دی اصلاً (تری) ختک ؤ .

د خوشحال خان زوکړه :

تردې ځایه خومو دخوشحال خان بابا په شجره اونسب یو څه رڼا واچوله ، خو اوس راځو دخوشحال بابا زوکړې اوپیدا ایښت ته .
خان په خپله قصیده راشـه واوره داسـتان کې دخپلې زوکړې کال داسـې ښودلی دی :

دهجرت زر دویشت سن ؤ   چې زه راغلم په جها ن

همدرانګه دتاریخ مرصـــع په (۲۵۸) مخ کې يې دزوکړې تاریخ په دري ژبه داسې راغلی دی :

تاریخ خوشحال خان ختک دربیع الثاني   امـــد چون درین کهنه رباط
خاني حـــق اکـر دانا و مــــــرد را   تاریخش ګشت (خیرعالمیاني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته (خیرعالمیاني) کلمه د ده دزوکړې ماده ده چې دبجد په حساب د (۱۰۲۲) سره سمون خوري .

خوشحال خان په (۱۰۲۲ هـ ق) کال دربیع الثاني په میاشت کې زیږېدلی دی. داچې دربیع الثاني په کومه ورځ پیداشوی دی (جوت معلومات نه شته . په توابعو پورې مربوط دکربوغې اوسیدونکی ؤ دځینو وړو مسائلو په رامنځته کیدو کې دخپلو خپلوانو څخه خفه اوله هغه ځایه (خوړې) ته راغی . اوله خپل ټولي سره به دسونیالي په دره کې چپاوونوبوخت ؤ . اوله خپل ټولي سره به دسونیالي په ګوپال داس دتاریخ ضلع پشاور (۳۰۲- ۳۰۸) مخونو په حواله وایي چې : ملک اکوړی خان دکربوغي نه ؤ) بلکې دی دخوترې(دخوتره) اوسیدونکی ؤ اوله هغه ځایه یې کوچ کړی دی .

کله چې په (۱۹۸۹) هـ ق کال جلال الدین اکبرد میرزا حکیم دتعاقب لپاره ده ته راغی . نو دلویې لارې دساتلو لپاره له سردارانو سره خبرې وکړې ، پدغه وخت کې ملک اکوړي زیات شهرت پیداکړی ؤ . نو سردارانو هم همده ته دلارې د سپارلو لپاره په اکبرپاچا زیات ټینګارکاوه . اکبرپاچا دی راوغوښت

پرده یې زیاته مهرباني وکړه . ده هم شاهي ملازمت غوره کړه ، اودا وعده یې ورسره وکړه چې دی اوقبیله به یې دپاچا وفادار اوخدمتګار وي . پاچا له خیراباد ه تر نوښاره پورې ځمکه ملک اکوړي ته په جاګیرکې ورکړه په لاره یې دڅارویو دتګ راتګ دمحصول اخیستو اختیار هم ورکړه اودشاهي سرک ساتنه یې هم ده ه وسپارله . خوباید ووایو چې د(۱۰۲۲ هـ ق) کال د ربیع الثاني میاشت چې د(۱۲۱۳ م) کال د می دمیاشتې دیویشتمې سره سمون خوري زوکړی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وخت کې دهندي مغلي واکمنۍ یا امپراتورۍ واکې دجلال الدین اکبر دزوی نورالدین دکورنۍ دجاګیرداری کابو درې دیرش کاله تیر ؤ.

شهباز خان د ده دزوکړې په کال د دوه ویشتو کالو ځوان ؤ سرای اکوړه د دوی د سرداری مرکز ؤ چې په همدغه سرای کې خوشحال بابا دنیا سترګې غړولې دي.

د خوشحال خان خټک کورنۍ: د کوهاټ ضلع، د خټکو کور دی، یعنې د خټکو لویه برخه پر کوهاټ پرته ده، په کوهاټ کې د خټکو دوه لوی ښاخونه دي، یو یې بولاق او بل یې تري دی. د خوشحال خټک د غور نیکه نوم اکوړي و، چې په تری خټك پورې یې تړاو درلود د ملك اکوړ په وخت کې هم د خټکو لویه برخه پر کوهاټ پرته وه، خو ملکاکوړی له کوهاټه راغلی او د اټك پر خواوشا دهغې بادشاهي لارې پر غاړه اباد شو، چې د اټك څخه د نوښار پر لور پېښور ته غزېدلې ده، دا سې ښکاري چې په هغه وخت کې هم د نوښار او اټك تر منځه خټك اباد و او ددې خټکو او د هغو خټکو چې له ملك اکوړي سره له کوهاټه راغلي وو، اکوړی مشر شو اکوړي د سرای په نامه د مغلو د بادشاهي سړك پر غاړه یو کلی اباد کړ، چې تر ننه پورې آباد دی او د سرای اکوړي په نامه مشهور دی.

اکبر بادشاه چې په دویم ځل دروه د کوهستاني سیمې په لور راغی نو د هغه جرنیل مان سنګهـ او نورو معتمدینو ورسره د ملك اکوړي پېژندګلوي وکړه، مان سنګهـ بادشاه ته وویل چې دا ملك په دې سیمه کې یو با رسوخه سړی دی که بادشاه سلامت ده ته د اټك او پېښور ترمنځه د بادشاهي سړك ساتنه ورپه غاړه کړي، نو دی به دا کار په ښه شان سرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسوي. په دې وخت کې یو سفزو به د اټک په بادشاهي لارو چپاوونه وهل او قافلې به يې لوټلې، چې پر سړك امن نه وه بادشاه ته وویل شول چې د ملك اکوړي او د هغه د قبیلې له یوسفزو سره دښمني ده په دې بنسټ د خپل ذاتي او قبايلي غرضونو د سرته رسولو لپاره به هم ملك اکوړی په اخلاص سره د سړك ساتنه کوي بادشاه ومنله او ملك اکوړي ته يې د نوښار او اټك تر منځه سیمه د جاګیر په ډول ورکړه، پر دې سربیره ملك اکوړي ته په بادشاهي لار د محصول ټولولو حق هم ورکړل شو په تاریخ کې د لومړي ځل لپاره د ملك اکوړي له شهرت سره سم د خټك قبیلې نوم هم یاد شو ګڼې تر اوسه پورې دومره په نومورکي حالت کې پرته وه، چې په بابر نامه کې د پښتنو د ټولو لويو قبیلو يادونه کړې ده خو خټك يې ورکې نه دي ياد کړي.

ملك اکوړی د درویش عرف چنجو زوی، لومړی خټك و چې شهرت يې بیاموند او د خپل خدای (ج) ورکړي استعداد او قابلیت له امله يې د جلال الدين اکبر توجه جلب کړه ده ته ملك اکو هم وايي:

دی ترې خټك وه او د دوست محمد کامل د څېړنو له مخې د ټیري په توابعو پورې اړوند د کربوغې اوسېدونکی و، چې له خپلو خپلوانو سره د خفګان په وجه له هغه ځایه (خوړې) ته راغی او له خپل ټولي سره به د سونیالۍ په دره کې په چپاوونو مشغول وه، اما پرېشان خټك د منشي ګوپالداس د تاریخ ضلع پښاور د (۳۰۶-۳۰۸) مخونو په حواله وايي چې ملك اکوړ خان له کربوغې څخه نه و، بلکې د خوترې (څوتره) اوسېدونکی و او له هغه ځایه يې کوچ کړی دی، د ملك اکوړي دغه جاګیرداري او منصبداري د ده اولادې ته په میراث پاتې شوه او دده په کورنۍ کې کلونه کلونه له یو نه بل ته ورسېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې ملك اکوړی له خپل زوی یوسف خان او ملګرو سره د نازو خان بولاق ختټك له لاسه ووژل شو له ده اته زامن پاتې وو، چې مشر یې یحیی خان نومېده او قبیلې یې دی د خپل مشر په توګه ومانه ده ژر د خپل پلار او ورور بدل واخیست دغه وخت د ختټکو خېلونو تر منځ خپل منځي شخړې موجودې وې، ځینې خېلونه د یحیی خان په سرداری راضي نه وو.

ددغو دښمنیو او شخړو درې څلور کاله شوي وو، چې یوه ورځ یحیی خان نوښار ته روان وه، ځینو ختټکو ورته لار نیولې وه دی او دده زوی عالم خان دواړه یې ووژل د یحیی خان تر وژل کېدو وروسته قبیلې شهباز خان ختټك(۱۰۰۰-۱۰۵۰هـ ق) خپل مشر وټاکه شهباز خان د خپل پلار او ورور د بدل اخیستو لپاره د سینیو ختټکو پر کلیو حملې وکړې، سیني ختټك غروته وختل د ملك ښادي خان زوی ووژل شو د ختټکو سرداري په دې توګه تر شهباز خان راورسېده.

د خوشحال خان زوکړه: خوشحال خان ختټك د مغل شهنشاه نورالدین جهانګیر(۱۰۱۴-۱۰۳۷هـ) (۱۶۰۵ -۱۶۲۷ع) په زمانه کې د ۱۰۲۲هـ ق کال د دویمې خور په میاشت، چې د۱۶۱۳ع کال د مې یا جون له میاشتو سره سمون خوري، له پېښور نه ۳۵میله ختیځ لور ته په سرای اکوړه کې چې د لنډي سیند په سهیلي غاړه پروت دی د شهباز خان کره وزیږېد.

زده کړه: د خوشحال خان ختټك زده کړه سیستماتیکه بڼه نلري او هم یې د زده کړې په اړه پوره څرګندونې نه دي کړي که څه هم نوموړي دخپل ژوند اکثره پېښې په نظم کړي دي او د ځان او کورنۍ په اړه یې ډېر څه په څرګند ډول راوړي دي، خو د خپلو زده کړو په اړه یې داسې څرګند څه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس کې نشته په دې اړه هېواد مل په خپل اثر (تنګیالی د زمانې) کې د ځینو څېړونکو لیکنې راوړي چې زه یې دلته اړینې بولم:
په دستار نامه کې راغلي دي : ((زموږ استاد اویس صدیق ملتاني ډېر بزرګ متبرك سړی و، د علوم ظاهري او باطني بهرور وه ...))
له دې پورته یادونې سړی دومره پوهېږي چې خوشحال خان له شاه اویس ملتاني نه زده کړه کړې وه، هغه یې استاد و . خو لکه استاد کامل چې ویلي دي: ((دانه ده ښکاره چې له هغه نه خوشحال خان کله، چېرې او څومره وخت زده کړه کړې ده)).
پرېشان ختك ویلي دي چې د ځینو خلکو دا خیال دی چې خان په ملتان کې هم درس ویلی دی، خو ځینې بیا وایي کېدای شي شاه اویس ملتاني دې په پېښور کې تدریس کاوه ځکه چې پېښور هم د دیني علومو مرکز وه.
د خوشحال خان ختك د زده کړې په باب سړی دا ویلای شي چې ده د کور په جومات او یا سیمه ییزه مدرسه کې درس ویلای دی . اما دانه ده ښکاره چې ده څومره وخت او د ژوند تر کوم کال پورې د زده کړې لړۍ جاري ساتلې ده په استادانو کې یې یوازې دشاه اویس ملتاني نوم څرګند دی نور استادان یې نه دي معلوم ....
خو که چېرې سړی د خوشحال بابا ټول اثار مطالعه کړي نو ورته ښکاري چې دده خارق العاده
استعداد د زده کړې او مطالعې له لارې روزل شوی دی او د غو زده کړو یې بیا په اثارو کې خپل ځان ښکاره کړی دی، عبدالحی حبیبي د خوشحال مرغلرې د مقدمې په (۱۸مخ) کې لیکلي دي: ((خوشحال خان په کوچنیوالي کې د خپلې زمانې مروج علوم ټول ویلي وو دده له کلامه ښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکارېږي چې ده اسلامي علوم لکه : فقه، حديث، تفسير او نور عقلي او فلسفي علوم، لکه: منطق، حکمت، ادبي علمونه، د فصاحت او بلاغت اصول، لکه : معاني، بيان، عروض، قافيه او نور ټول ويلي او پرې عالم و)).

د خپل وخت له ځينو مشهورو عالمانو سره يې ناسته ولاړه هم درلوده، له هغو څخه يو هم مولانا عبد الحکيم سيالکوټي (۱۰۶۷هـ ق) مړ دی دی د جهانګير او شاه جهان په دورانونو کې د نيمې وچې له جيدو عالمانو څخه وه خوشحال خان په دستار نامه کې راوړي دي: ((عالم العلما مولانا عبدالحکيم سيالکوټی مې په خپله وپوښتېده، لکه : مسطور شول)).

زوکړه او اولاده: خوشحال خان خټک په(۱۰۴۰هـ) کال د ۱۸کالو په عمر واده وکړ، د واده په ورځ پرې سخته تبه راغلې وه، چې په خپلې ورا پسې هم لاړ نشو. هېواد مل ليکي چې په ناوې پسې د خسر کورته نشواى تللای، ناوې يې انا (قدیفې) راوسته دی له تبې تاوېده لوڅې پوڅې يې درلودې دده د خولو کولو لپاره يې مور او څو نورو ښځو بړستن پرې ټينګه کړه، تر دې حده چې خان بې هوښه نه بلکې داسې فکر کېده چې مړ دې وي. ښځو شور فغان پېل کړ، مګر الله تعالی دی وساته، ساه پکې وګرځېده، دولس ورځې وروسته خو له پرې راغله لږ پر حال راغی خلك يې وپېژندل او خپله ناوې يې وليده چې سرته يې ناسته وه دا و د خوشحال خان د لومړي واده لنډ بيان چې تاريخ مرصع په ډېر تفصيل او په زړه پورې بيان کړی دی، خو دا بايد وويل شي، چې خوشحال خان څو نور ودونه هم کړي وو چې شمېر او وختونه يې خوشحال پوهانو نه دي ښودلي اودخان په آثارو کې يې هم ياد نه دی راغلی، خوشحال خان خټك څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودونه کړي وو پر نکاحي مېرمنوسربېره يې په حرم کې وينځي هم درلودې له دغو مېرمنو او وينځوڅخه يې د شپېتو شاوخوا زامن او يو دېرش لونې زېږيدلې وې.

د تاريخ مرصع په(۲۵۹-۲۵۸) مخونو کې راغلي دي: ((واضع دې شي، خان علين مکان ته حق تعالى شپږ پنځوس فرزندان نارينه کرامت کړه، په داواړو کې خان جنت مکان والاتنبان چې والد د مولف دی، اثر او ولي عهد وه، سعادت خان، بهرام خان، نظام خان، يحيى خان او شهباز خان دا شپږ واړه له يوې موره وو)).

خان هم په خپل ديوان کې وخت په وخت د خپلو زامنو شمېر ښودلی دی دا شمېر يو ډول نه دی کله زيات او کله لږ.

خان د خپلو ځينو زامنو د زوکړې تاريخي قطعې په دري نظم کې ويلي دي او دا قطعې افضل خان ختمك په تاريخ مرصع کې راخيستي دي پر اشرف خان، سعادت خان، بهرام خان، نظام خان، يحيى خان او شهباز خان سربېره چې له يوې موره وو د څو نورو زامنو نومونه يې چې د خان له کلامه او تاريخ مرصع نه لاس ته راځي دادي: عبد القادر خان، صدر خان، عابد خان، نصرت خان، سکندر خان، گوهر خان، عجب خان، آزاد خان، عبدالعزيز خان، خالد خان، طاهر خان، بختناك، جلال خان، عادل خان، جعفر خان، اکبر خان، عبد الرحمن خان، نجابت خان، ابو الخير خان، فرحت خان، مومن خان، زاهد خان، حامد خان، عادل خان، بشير خان، اسمعيل خان، يوسف خان، کمال خان، محبت خان، علاوالدين خان، فتح خان، نوروز خان، شاه علي خان، جنگي خان، مشکر الله خان، او نور .... د خان د لوڼو شمېر تاريخ مرصع (۳۱) ښودلی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو په فراقنامه کې خان دا شمېره دوه درېش ښودلې ده، د لوښو په نومونو کې يې د دوو نومونه موږ ته ښکاره دي، يوه بي بـــي تاجـــه او بله بي بي حليمه، په پورته زامنو او لوښو کې يې ځينې د پښتو ژبې تکړه ليکوال او شاعران تېر شوي دي.

خوشحال خان خټک ته د قبيلې مشري ور سپارل کېدل:

د خټکو او يوسفزيو تـر منځ کلونـه دښمني پرلپسې پر يـو بـل د بريدونو پـه نتيجه کې لاپسې تازه کېدې په (۱۰۵۰هـ ق) کال شهباز خـان لـه يـو سـفزيو سـره پـه جګړه کې ډېر سخت ټپي شو خوشحال خان خټك هم ډېر سـخت ټپ خوړلی وه شـهباز خان د همدې زخم له سـببه پنځوس ورځې وروسته د پنځوسو کالو پـه عمـر مړ شـو دا چې خو شحال خان خټك دپلار مشر زوی وه نو قبيلـې دی د سـردار او مـشر پـه توګـه ومانه ښاغلی کامل ليکي: (پـه ۱۰۵۰سنه هـ. (۱۲۴۰-۱۴ع) کې اکـا خېلـو چې د يوسفزو د کمـــــال زي ټپې خلق د ماليې له ور کولو نه انکار و کړ ، د رمضـــان په وروسـتيو کې شـهباز خـان په دوی حمله وکړه خوشحال هم ورسره وه د بلږ د کندي په خوا کې د مـردان پـه ضـلع کې طورو او مايا و ته نژدې د خټکو اويو سفزو جنګ وشو . شهباز خان يو لويګنـــده په غـشي ولګيده تر بور ساقي بيګ يې ومړ، شهباز خان وروسته له پنځوســو ورځــو د پنځوســو کـالو په عمـر پر (۱۰۵۰هـ ق) کـال د شـوال پـه پـنځـم د زيارت پـه ورځ چې د (۱۲۴۱ع) کال د جنوری له اتلسـمې ســـــره سـمون خوري په حق ورسيد)).

کله چې خوشـحال خـان خټـك د خپلـې قبيلـې مـشر کېږي شـاه جهـان هـم دده مشري تائيد وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خوشحال خان خټک جګړې:

زه د موضـــوع د لنـــډون لپـــاره دلتـــه يـــوازې د خوشـــحال خـــان خټـــک دځينو مشهورو جګړو دنومونو او نېټو په راوړو بسنه کوم:

۱: په (۱۹۳۵هـ) کـال د بـهـاکـو خـان يـوسـفـزي د بـولاقـو پر خټکو حمله او شـهباز خـان يې د مرستې لپاره له يو واړه لښکر سره مقابلې ته ورغی ، چې خوشحال خـان هـم پـه دې جګړه کې د ديار لسو کالو په عمر د لومړي ځل لپاره ګډون کړی دی.

۲: پر ۱۰۴۲هـ کال پر عيسی خيلو يې بريـد کـړ ی دی چې ځينې همـدا کـال ښيي ځينې وايي چې څو ترې ته ترتګ وروسته يې دا حمله کړې ده.

۳: پر(۱۰۵۰هـ) کـال اکـا خـېـلـو د مـالـيې په ورکولو کې ناغيرې کړې وه ، په همدې بنسټ شـهباز خان د روژې پـه وروسـتيو کـې لـه يـو واړه لـښکر سره د اکـا خېلو پـر سيمه بريـد وکړ ، چې خوشحال خان او جميل بيګ هم له شهباز خان سره ملګري وو.

۴: پر (۱۰۵۱هـ) کال د کانګړې سوبه.

۵: پر (۱۰۵۲هـ) کال د بلخ او بدخشان جنګي پېښې.

۶: پر (۱۰۶۳هـ) کال له بنګښو سره جګړې.

۷: پر (۱۰۷۰هـ) د تېرا مهم.

۸: پر (۱۰۷۰هـ) کال يې له يو سفزيو سره جګړې.

۹: پر (۱۰۷۳هـ) کال له باغيانو سره جګړې.

۱۰: پر (۱۰۸۳هـ) کال د خيبر جګړه.

۱۱: پر (۱۰۸۳يا ۱۰۸۴هـــ) کال د خوشـحال خان او بهرام خان تر منځ وړې جګړې.

۱۲: پر (۱۰۸۴هـ) کال له بنګښو سره جګړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳: د (۱۰۸۴هـ) په پای کې د کړپې او نوښار جګړې.
۱۴: پر (۱۰۸۲هـ) د ګنبت جګړه.
۱۵: پر(۱۰۹۱هـ) د ډوډې جګړه.

د کوچنيوالي ځيني مهمې پيښې:

دتاريخ مرصع په (۲۷۲) مخ کې يې راوړي چې خوشحال خان دشپږو او و کالو ؤ) چې دلنډي سيند په غاړه کې يې لمبل په اوبو کې ډوب شو ، ځينو ميرمنو د سيند په غاړه کالي مينځل دا صف مور دولتۍ د سيند په اوبو کې دخوشحال خان دويښتو پورې تړلي وريښم ليدلي وو .

په اوبو رواووت ، چيغې سورې يې پيل کړې وې ، نورې خدمتګارانې راټولې شوې ،نس يېدا اوبو څخه ډک شوی ؤ ، دخولې اوپوزې له لارې داوبو وتلو څخه وروسته په هوښ راغی . ددې پيښې تاريخ : (۱۰۲۸ هـ ق) ښودل شوی دی خو د(پښتو ادبياتو تاريخ کې دغه تاريخ (۱۰۲۹ هــ ق) ښودل شـوی دی په غالب ګومان لومړنۍ سـنه درسـته ده ، دځينو چاپي تيروتنو له امله شايد دابله سنه غلطه شوې وي .

داسلامي دود سره دملک اکوړي دغه جاګير داري اومنصبداري دده اولادې ته په ميراث پاتې شــوه ، اودده په کورنۍ کې کلونه کلونه له يوه نه بل ته رسـيدله کله چې ملک اکوړی دخپل زوی يوسـف خان اوملګرو سره دنازو خان بولاق خټک له لاسه ووژل شو ، دده اته زامن ؤ.

چې مشــر يې يحيی خان ؤ چې په دغه وخت کې دخپل پلار ځای ناسـتي شـو ، ده هم دخپل ورورو په انتقام کې سـسـتي ونه کړه ډېر زريې دپلار او ورور انتقام واخيســـت . په دغه وخت کې دخټکو دخپلو ترمنځ منځي شخړې موجودې وې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومونه د يحيى خان په مشرۍ راضي نه وو . ددغو دښمنيو اوخپل منځي شخړو درې ځلور کاله شوي وو چې يوه ورځ يحيى خان نوښار ته روان ځينيو خټکو ورته لاره نيولې وه ، دى اودده زوى عالم خان نوښار ته روان ځينو خټکو ورته لاره نيولې وه ، دى اودده زوى عالم خان دواړه يې ووژل .

د يحيى خان دمرګ څخه وروسته قبيلې دمشرۍ واګې شهباز خان (۱۰۰۰-۱۰۵۰ هـ ق) ته وسپارلې ده هم دخپل پلار او ورور دانتقام اخيستو لپاره د سينيو خټکو پر کليو حملې وکړې ، سيني خټک غرونو ته وختل دملک زوى ښادي خان ووژل شو ، سيني خټک غرونو سرداري ترشهباز خان پورې ورسيدله .

داته کالو په عمر دګرمۍ په موسم کې له ماشومانو سره دخپرې لاندې لوبې راپريوته دتاريخ مرصع په حواله چې کانۍ دوه ټوټې تېزى سره ډېره راپريوته دتاريخ مرصع په حواله چې کانۍ دوه ټوټې شو ، دخوشحال خان اوچولۍ يې هم دوه ځايه کړ. بې هوښه شو ، کابو يوه اونۍ دمرګ سره لاس ګريوان ؤ . په اوومه ورځ په هوش راغى اوروغ شو ، داپيښه د(۱۰۳۰ هـ ق) کال شاوخوا رامنځته شويده .

زده کړه : ددستارنامې په (۳۹ مخ) کې راغلي دي (مونږ استاد شاه اويس صديقي ملتاني ډېر بزرګ متبرک سړى ؤ دعلومو ظاهري اوباطني بهرور ؤ ۰۰۰۰۰))

له دې پورتنۍ وينا څخه څرګنديږي چې خوشحال خان له شاه او يس ملتاني نه زده کړه کړې ده ، هغه يې استاد ؤ ، خواستاد کامل بيا داسې ويلي دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانه ده ښکاره چې له هغه نه خوشحال خان کله ، چېرې اوڅومره وخت زده کړه کړې ده.
پروفیسورپریشان ختټک پدې باب داسې ویلی " دځینو خلکو داخیال دی ، چې خان په ملتان کې هم درس ویلی دی .
خو ځینې بیا وایې چې کیدای شي شاه اویس ملتاني دی په پیښور کې تدریس کاوه . ځکه چې پیښور په دغه وخت کې هم ددیني علومو مرکز ؤ .
دده دزده کړې په باب سړی ویلې شي ، چې ده دکور په جومات یاسیمه کې یېزه مدرسه کې درس ویلی ، اما دانه ده جوته چې ده څومره وخت اوډژوندتر کوم کال پورې دزده کړې لړۍ جاري ساتلې ده .
په استادانو کې یې یواځې دشا ه اویس ملتاني نوم څرګند دی ، نور اسناد یې نه دي معلوم . خــو دلاندې بیتونو څخه داڅرګندیږي چې خان دتعلیم نه دښکار سره زیاته مینه درلوده اودعلم دحاصلولو لپاره به یې نه پریښود ، په لاندې بیتونو کې یې داسې ویلې دي :

طبیعت مې عــطایې نه دتحــصیل دی   کــه خبر یم داملا ء په استعمال
یوساعت به مې په درس شل مې په ښکاروو   کله ښکارپریښوم په کسب دکمال
دجهــان تحصیل به کُل واړه زمــا ؤ   که اخته نه وای دښکار په اشغال

خو که سړی دخوشحال بابا په اثاروته وګوري ، نو ورته جوتیږي چې دده دغه استعداد دزده کړې اومطالعې له لارې روزل شوی اودغو زده کړو یې بیا په اثاروکې خپل ځان ښکاره کړی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مغلو په همکارۍ اود پښتنو په ضدد خوشحال خان مبارزه:

خوشحال خان که څه هم دمغلو په ضد دپښتو ترشا سخته مبارزه کړیده همدارنګه یې له دې څخه مخه دپښتو په ضدهم زیا ته مبارزه کړیده،اوزیات پښتانه یې دتوري دتیغ څخه تیر کړیدي ، دلته مې لومړی دپښتو په ضد مبارزه باندې یوڅه رڼا اچوم اویوڅومهمې پېښې یې را اخلم.

١. **په سیمه یزو جګړوکې دخان ګډون** : - لوی خان ددیارلسوکالوو عمرڅ چې باکو شهباز خان یوسفزي دبولاقو ختکو په یوه کلي حمله وکړه دخان پلارشهبازخان ختک دیوړوکې لښکر یې په جهانګیري نومې ځای کې سره مخامخ شوي په لومړیو کې ختک غالب اویو سفزي مغلوب ښکاریدل خوختک ډیرژرماتې سره مخامخ شول اوزیات ختک ووژل شولپاتې لښکر دخپل سردارسره مخامخ شول اوزیات ختک ووژل شول پاتې لښکر دخپل سردارسره تېښته ځان خلاص کړ ددغي پیښي تاریخ (**١٠٣٥** هـ ش) ښ،دل شوي دی.

٢. د بلړ جنګ : - په تاریخ اثاروکې راغلی دي چې اکاخیلو (دمندړ قبیلي په کمال زي ښاخ پورې اړه لري) دماليي دپوره کولو کې ناغیړي کړي وه په همدي سبب نو د(**١٠٣٥**هـ ق) کال په رمضان کې شهبازخان ختک له یوه واړه لښکرسره دیوسفزي یوپه سیمه ځای په حمله وکړه چې پدې یرغل کې دشهباز خان سره یرغل کې دشهبازخان سره دوه زامن خوشحال خان اوجمیل بیک اوواراره یې ساقي بیک ملګري وو یرغلګرو داکا خیلو زیات ځایونه یې ونیول اوډیربیرته ستانه شول ددوی له ستنیدو سره سم اکاخیلو هم خپل لښکرراټول کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اودختکو دلښکر پسې وخوځېدل لړ وراندی یې دبلړ نا له نومي ځای کې دختکو لښکر رالاندې کړ ددواړو ډلو . ترمینځ همدلته سخته جګړه ونښته خوشحال خان اوو ورورېې دواړه زخمي شول اوپلاریې هم غشي ۇ خوړلي ۇ . په تاریخ مرصع کې راغلي چې هیڅ یو سپورختک داسې نه ۇ چې هغې دې غشې نه وي خوړلی پدې جګړه کې دیوسفزو تله درنه وه دجګړې په پای کې شهباز خان دومره طاقت نه درلوده چې په اس سپور شوی وی کله چې ښهباز خان راستون شونو حالت یې ورځ په ورځ خرابیده اوو دسرتپ یې دښه کیدو ۇ
دټپونو سره فلج شوی هم ۇ دجګړو څخه پنځه ورځې وروسته دپنځوسوکالو په عمروفات شو. دشهباز خان څلورزامن وو . جمیل بیک اوخوشحال خان یې له یوې مور، شمشیرخان اومیربازخان یې دبلې مور. خوپدې څلو ر واړو زامنو کې خوشحال خان مشرۇ ، همدرانګه دقبیلي اوپښتني دودونوسره سم خوشحال خان دقبیلې مشر اوسردار وټاکل شو، په دغه وخت کې خان اته ویشت کلن ۇ ، پدې کارکې ورسره تره بهادرخان هم موافق واو نوره کورنۍ یبهم ترشا ولاړه وه . اوملا تړ یې ترې کاوه .
دسرداری څخه څلویښت ورځې وروسته دخان تپ ښه شو .اودیوسفزیو څخه یې دخپل پلاردغچ اخیستلو لپاره لښکر راټول کړ . که څه هم تره یې ورسره پدې کارکې مخالفت کاوه خو خان خپل ضد پوره کړه ، دیوسفزیو ځینې کلي یې وسوځل ، شااوخواکمالزیو امانزیو اوسه صدیو چې داحال ولید ، نو ډیرژر یې شپږ زره کسیز لښکرراټول کړ اودختکو پسې روان شو ل، ختکو چې لښکر ولید بیرته ورپسې راوګرځیدل ، دواړه خواوې بیا په برناله کې مخامخ شوې ، یوسفزیو ماته وخوړه ، ډیره مرګ ژوبله وشوه ، اوزیات کلي وسوځیدل خوشحال خان پدې توګه دخپل پلار غچ واخیست .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسوځيدل خوشحال خان پدې توګه دخپل پلار غچ واخيست اوکلي ته راستون شو . خوشحال چې کله کورته ستون شو نودهند دمغلي امير انور شهاب الدين جهان فرمان هم رارسيده ، چې ورته يې سرداري اومنصبداري ورکړې وه

دکانګړې سوبه : خان ته دقبيلې دمشرۍ اوسردارۍ سره سم دهزارې مغلي واکمنو ته ډيرمهم خدمت دکانګړې سوبې برابر کړ چې داپېښې لږ څه داسې د ي:

راجه جګهت سنګهـ دپيتهان زميندارؤ . دده زوی راجاروپ ته دپاچا له خوا نه دکانګړې دغره لمنو فوجداري ورکړل شوې وه ،دده دفوجدارۍ پرمهال دزميندارو تحفې شاهي دربار ته ريدې راجاروپ اوازه خپره کړه چې دده اودپلار راجا جګهت سنګهـ ترمنځ خوابدي رامنځته شوې ده.

خو له بله پلوه راجا جګهت سنګهـ له پاچا څخه غوښتنه وکړه که چيرته دکانګړې دلمنو فوجداري ماته وسپارې نودزميندارانو نورې بقاياوې چې څلورسوه زره روپۍ کيږي ،هرکال شاهي خزانې ته سپاري .

پاچا دراجا جهګت سنګهـ غوښتنه ومنله اودنوموړې سيمې فوجداري يې ورکړه خوراجا په ښکاره د پاچا په ګټه اوپټه دبغاوت لپاره کار کاوه .لومړنې کاريې دتارګړدودکلابيا جوړونه اوهغه يې خپل مرکز غوره کړ .

دغه کلا په ختيځ پنجاب کې دچنبې دښار په جنوب ته ډلهوزی جنوب ختيځ ته پرته ده .

ديادونې وړ ده .

چې راجا جګهت سنګهـ پدې سربيره دوې نورې کلاګانې هم درلودې چې يوه يې د" نورپور" اوبله يې د" مئو" چې دا دوه کلاګانې دتارګړهـ جنوب لويديځ ته دچنبې دحدودو څخه دباندې پرتې وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پاچا دراجا جگهت سنگهـ له دغو شیطاني عمل څخه خبر شو، نو
دده دټکولو لپاره یې درې لښکرې ، دسیدخان جهان ، سیدخان اواصالت
خان په مشرۍ وټاکلې اوددې دریو اړو لښکرو مشر یا قومندان یې خپل
زوی شهزاده مراد بخش وټاکه چې وروسته بهادرخان اوهیله هم د پاچا
په امر له درې زرو پیاده اودرې زره پلو سره شهزاده ته ورغی دغو فوجونو
نور
پور کلا ووهله اومخکې ولاړل . راجا جگهت سنگهـ دمقاومت لپاره
دتاراگړهـ
کلا ته ورغی ، داکلا دیوه غره دپاسه جوړه شوې وه اوډیر استحکامات یې
درلودل چې نیول یې اسان نه وو .
زمونږ خان هم دنورپور له فتحې څخه وروسته دخپل دوه زره کسیزه لښکر
سره شاهي فوجونو سره یوځای شو، دی اصلاً داصالت خان په وسیله پدې
مهم کې شامل شو.
خوشحال خان په خپل بیاض کې داپېښه داسې بیانوي.
ټولو هندوستاني پوځونو په یوه مورچه څو څو ځلې یرغل وکړ، ځانونه یې
ستړي کړل . ستره جگړه وشوه اوهیچا هغه په خپل تصرف کې نه شوه
راوستلی ، هغوی چې زه ولیدم چې نوی راغلی یم .
نوددغې مورچې دنیولو کاریې ماته وسپاره ،ما هم دکوم عذرنه پرته
دغه دنده ومنله ، زما سره دوه زره تنه هندوستاني توپچیان چې یوه پیسه
هم نه ارزیدل وټاکل شول ، زه لاړم اومورچه مې ونیوله ، خویوځل دجگهت
ټولو لښکرو پرموږ برید وکړل .هغه هندوستاني توپچیانو چې زما سره
ملگري وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بدحالت سره يې تېښته وکړه اوتښتيدلو کسانو مخامخ ځانونه لوی پوځ ته ورسول چې زما په ملګرو کې هم چې کوم يوبې زړه ؤ نوهغه هم وتښتيده په پای کې زما سـره پنځوس تنه ځوانان چې په مورچه کې پاتې شــوي وو مـاتـه يې وويـل چې ډيرو خلکو پرمونږ داحمقـانو فکر کړی دی نن ورځ دجګړې ورځ نه ده ، دځان ســاتنه غنيمت ده ، ما وويـل چې دا زما لومړنی خدمت د ی اود ټولو هندوستانيانو سترګې پرما لګيدلې دي ، پدغه شان تيښته کې مړينه پرژوند ښه ده. دغو ملګرو هم مړينه غوره کړه او ويې ويل چې ته مړينې ته ترجيح ورکوې ، نو مونږ هم پرځان مړينه منلې ده ما ورته وويل چې ترهغې به جګړه کوؤ چې مړه شي ، چې خلک مو دخير په دوعا کې ياد کړي، کله چې دښــمن زمونږ دلښــکر ماته وليده نومونږ ته نژدې راغلل ، مونږ هم په يوځل حمله وکړه ، خبره دغشــو اوټپک نه تيره شــو ه تورې اوخنجر ته وار راورسيد ، کله چې دلاس اوګريوان جګړه پيل شوه ،نو دښمن په تيښته پيل وکړ، ډيرخلک دتيغ نه تيرشول .

اوهغه کسان چې پاتې شول نوهغوی په ځنګل کې پټ شول اوبيا نوهيلې زمونږ مورچو ته مخه ونه کړه .

په همدغه وخت کې خوشـــحال دبهادرله لښــکريانو ديوې بلې مورچې په ســاتنه کې هم ميړانه وښــوده اودمورچې په ســاتنه کې بری ورپه برخه شــو. پدغې پيښه کې دخوشحال خان دټولو کوښښونو وينا پاچا ته وشو ه اوپاچا ده ته فاخره خلعت ورکړ اومنصــب يې ورزيات کړ، ددغې پېښــې تاريخ ۱۰۵۱ هـ ق کال ښودل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ . د بلخ اوبدخشان جګړې:

د ۱۰۵۵۰ هــ ق ذیحجه چې د" ۱۶۴۲" م کال سره سمون خوري ، شاه جهان شهزاده مراد بخش له پنځوس زره پلي اولس زره پیاده پوځ سره دبلخ اوبدخشـــان دنیولو لپاره وټاکل چې لوی لوی مســلمانان اوهندو امراهم ورسره ملګري وو .

شهزاده امرکړی ؤ . چې څه لښکر دې دپیښورله لارې اوڅه دې هم دبنګښو له لارې ولاړشي .اوپه کابل کې دې دواړه خواوې سره یو ځای شي همدرانګه دشرقي افغانستان قبایلو لکه :

ګګیاڼیو ، مامنزیو ، اپریدیو ، بنګښــو ، غوریه خېلو او ورکزیو ته هم دلښــکر دبرابرولو امر شــوی ؤ . په خوشــحال خان یې هم د زرو تنو پلیو اوسپرو درا ټولو کړی ؤ اودضرورې لګښتونو لپاره یې ورته نهه زره روپۍ هم ورکړې وې .

ددې جګړې علت څه داســې ښــودل شــوی دی – دتورن حمکران نـذر محمدخان په هر وخت دهندي مغلي ســلطنت پرحدود تېری کاوه ،په بلخ اوبدخشان کې زیاته بد امنيي خوره وه ، د" ۱۰۵۵ " هــ ق کال په اوایلو کې پاچا خپله غوښــتل چې کابل ته ولاړ شــي ، اود شــهزاده ګانو څخه یوځوک دبلخ اوبدخشان دتسخیر لپاره واستوي ، اصالت خان اوعلیمردان خان یې دمشهورو اوځینو ضروري کارونو لپاره مخکې کابل ته واستول .

پدې پېښــه کې خوشــحال خان هم داصــالت ســره ملګری ؤ ، اودهندوکش څخه واوښت درې شپې یې دغښي په سر تېرې کړې اوبیا داصالت خان ســره اندراب ته ورســید کومې مقابلې چې لښــکرو دمقامي خلکو ســره وکړې دخوشحال خان زیار اوکوښښونه پکې ځرګند دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول شاهي لښکرو وروسته دچور اوتالان څخه بيرته راستون شو اوڅه کسان يې هم له ځان سره راوستل ، دپنجشير له لارې کابل ته ورسيد . لس پنځلس ورځې يې په کابل کې تېرې کړې .

په دغه وخت کې اصالت خان لاهور ته تلونکی ؤ ، نوخوشحال خان ته يې هم وويل چې دده پسې لاهور ته ولاړ شي .

خوشحال خان دجلال اباد له لارې دببړې په وسيله دسيند له لارې خپلې سيمې ته روان شو اوله هغې ځای څخه داصالت پسې لاهور ته ولاړ . باچا ورته په منصب کې (اضافه والي راووست ، اودخان دقبيلې لس دولسوتنو ته يې منصبونه ورکړل . درې مياشتې په لاهورکې پاتې شو اوبېرته له هغه ځايه افغانستان ته راغي .

ددې پېښې دنګرانۍ لپاره شاه جهان خپله " ۲۳" تاريخ حسن ابدال ته ورسيد ، له هغه ځايه يې شهزاده ته " خاص خلعت " اوفرمان ور واستاوه او ورته يې ليکلي وو. څومره زرچې کيداشي له پيښور نه کابل اوله هغه ځايه خپل مقصود ته ځان ورسوي . لښکريې له امر اوو سره په دواړو لارو کابل ورسيدې ، شهزاده هم دپيښور نه کابل ته ورسيد . اوبيا له کابله روان اوپه پايې منارکې يې مرکز ونيو ، ځينې امراء يې وليږل .خوشحال خان خپل زيات شمير کسان بهادرخان ته پريښودل اوخپله دپنځوسوسپرو اوڅو پلوسره په پنجشير کې موقف درلود .

غابښې له واورو څخه ډک ؤ ، اصالت خوشحال خان ته امر وکړ چې دراچپوتانو ترشا لاړشي ، خوشحال خان له څو ځوانانو سره له واروډک غابښي څخه واوښت ، دغابښي بل اړخ ته يې په يوه څمڅمه کې ځای ونيوه دخوراک لپاره ورسره څه نه وو. خوشحال خان اوکسانو يې دلوږې اوسړو بدحال درلوده ،سيند غاړې ته راغلل ته راغلل هلته يې لرګو ته اورواچوؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

، اوشاوخوايې کښيناستل ، خوشحال خان اودس وکړ اودوه رکعته لمونځ يې وکړ، اودلوى خداى (ج) دربار تهيې دوعا وکړه چې اى مســــبب الا سبابه زمونږ درزق دروازه پرانيزه خداى (ج) يې دوعا قبوله کړه.

اوديوه شـخص څخه يې پسـه واخيسـت ، اوهغه يې ذبح کړ وروسـته بيا خوشـحال خان داصـالت خان اوبهادرخان دځايونو پته ولګوله ، اود خپلو خلکو سره يې ځان ورساوه ، پدغه وخت کې خوشـحال خان داصـالت خان سـره اندراب ته ولاړ اوله هغې ځاى نه نهرين ته ولاړ داوخت دشـهزاده لښکرهم هلته ورسيد .

دخوشحال خان دلښکردرسيدو سره سم اصالت خان ده ته دمقامي خلکو دسـرکوبۍ امروکړخو دسـيمې هزاروو يې بې لـه جګړې خپلې مورچې پريښـودې . خوشـحال خان يرغل وکړزياته مرګ ژوبله وشوه زيات غنيمت يې لاسـته راوړ اوځيني خلک يې ژوندي ونيول بنديان يې اصـالت خان ته وسپارل شول اوغنيمت مالونه يې خپلومنځونو کې وويشه .

همدامهال اصـالت خان خوشـحال شـهزاده ته وروسـت شـهزاده خوشـحال خان له هغه سره کندز ته واستاوه ، اوله کندوز څخه تاشقرغان ته ولاړل بيا امام صـاحب اوله هغه ځاى څخه دبلخ په لوري مخه وکړه ، داوخت شـهزاده هم دبلخ خواته خوځيدلى ؤ همدا مهال ورته

دنذر محمد خان دباچا خط ورسـيد داخط ايلچي نذرمحمد خان ته ورساوه

نذرمحمد خان داومنله چې کله شـهزاده بلخ ته راشـي ، نو بلخ اوبدخشـان دواړه به ورته حواله کړي . دجمادي الاول په " ۲۸" شهزاده له امراوو اوپوځ سره په ډيره دبدبه دبلخ خواته روان شو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

شــهزاده ځواب وليږه چې نذرمحمد خان ورســره ملاقات وکړي خو هغه دهمدې نه وتښتيد اوښاريې پريښود ، دنذرمحمد خان دتعقيبولو وظيفه يې اصــالت خان اوبهادرخان ته وســپارله چې په دې کې اصــالت خان سـره خوشـحال هم ملګري ؤ، دشـپې مهال يودبله څخه نادرکه شـول، شـمشـير خان ،علاول خان اوخوشحال خان دريواړو مشوره کوله چې څه بايد وکړي ، خوپدې باندې سره راټول شو ل چې خپله لټه بايد جاري وساتي.

هماغه ؤ چې دسهار دلمانځه وخت کې يې بېرته اصالت خان اوبهادرخان وموندل ، په دغه وخت کې خبرراغی چې نذرمحمد خان په شـبرغان کې دی ، سره له دې چې اصالت خان اوبهادرخان سره دپاچاهي لښکر کم ؤ.

خو دواړو خانانو فيصــله وکړه چې جنګ به کوي ، دشــبرغان په لور وخوځيدل نذرمحمد خان ماته وموندە ازبکان وتښــتيدل اصــالت خان اوبهادرخان .شــپږ ورځي په شــبرغان کې واوســيدل .په دغه وخت کې دشــهزاده له خوا نه حکم راغی چې بهادرخان دې ، اندخوی پرلورې کوچ وکړي . بهادرخان هسې وکړل . درې ورځې يې هلته تيرې کړې اوبېرته ورته دراستنېدو حکم راغی .

له دې څخه څرګنديږي چې جنګونو کې هم له کابله ترشـبرغانه اوبيا يوڅه دمخه انوخوی ته نژدې زمکو پورې ځايونه ترپښـو وويسـتل ، خپلې کارنامې اوکوښښونه يې څرګند کړي دي.

۵ . د بنګښو سره جګړه :

پـه (۱۰۲۳-۱۰۲۴ يـا د(۱۶۵۲)ع کـال دســپتمبر لـه دويمې نيټې نـه د(۱۶۵۴ ع) کال دنوامبر ترلومړۍ نيټې پورې دبنګښو دقبيلې ديوه مشر يا سردار شيرمحمدخان کوهاټي سره جنګونه روان وو. ددې پېښو سبب دا ؤ چې شــيرمحمد خان دپاچا څخه په يوه کال کې د" ۳۰۰۰۰ " ديرش زرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

روپیو په بدل کې دترې تربولاقو سیمې غوښتې ، پخوا دغه سیمې دبنګښو پورې تړلې وې خوپه ۱۰۴۷ هـ کې ترې اوبولاقو مشرانو دشهبازخان څخه وغوښتل چې دغه سیمې بېلې کړي، دغه ځایونه دبنګښو له سیمې څخه جلا شوې ،لومړی دشهبازخان او وروسته بیا دخوشحال خان دجاګیرداری لاندې راغلې ان تردې ان تردې چې په " ۱۰۵۲" هـ کې شهزاده داراشکوه ددولت بیک قاقشال اومیرزاخان کوهاټې په وینا دغه سیمې دخوشحال خان دجاګیرداری څخه لېرې شوې .

کله چې خوشحال خان اونورو خټکو ته دبنګښو دمشرارادہ مالومه شوه ، نوپه خپلو کې یې سره مشوره وکړه ، دترې اوبولاقو خټکو خوشحال خان ته یوپیغام ولیږه چې دخپلې کورنی یوغړی

راوا ستاوی مونږ درسره مرسته کوو، خوشحال خان خپل تره ښادي خان له څوتنو سپرو سره ولیږه ،خټکو هم دخپلې ژمنې سره دهغوی مرستې ته ملاوتړله .دختکواوبنګښو ترمنځ جګړې پېل ترې اوبولاقو خلکو دشیرمحمد خان یوتن وواژه اودبنګښو یوڅوتنه نورهم ووژل شول وروسته شیرمحمدخان یوبل لښکرراټول کړ، چې خوشحال خان دشیرمحمدخان دفوځې تیاری څخه خبرشو نوخپل مشرتره بهادرخان یې دخپل مشر زوی اشرف خان اوسره دیولښکر دبنګښو مقابلې ته ولیږه ،شیرمحمدخان دخټکو سره دمقابلې لپاره دکوهاټ څخه بهرشو، دجنګ په پیل کې دشیرمحمدخان تره چې بهادرخان نومیده دګولی په لګیدو سره دجګړې په میدان کې ووژل شو ، پدې جګړه کې داشرف خان په ښه میړانه خټک بریالي شول اشرف خان غوښتل چې بنګښ تعقیب کړي خوپلاراوتره یې ورته اجازه ورنکړه ، ددې قیادت لاندې بنګښو ته بله ماتې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړه چې پدې جګړه کې هم دبنګښـو درې سـوه کسـان ووژل شـول او ډېر مالي زیاتونه هم ور ورسیدل.

۶ .دیوسفزیو سره جګړه :

له دغو پورته پیښـو څخه وروسـته خوشـحال خان دامانزیو اوکمالزیو سـره دهغې له جملې څخه یکې لوی لوی سرداران هم شامل وو. پدغه جګړه کې ملک جانم امازي ووژل شـو اوملک پیرو کمالزی ونیول شـو په اټک کې دڅول شویوکسانو دسرونو څخه ځلي (کله منارونه) جوړشول.

۷ .د تیراجګړه :

په " ۱۰۷۰" هـــ ق کال دتیرا اپریدیو او ورکزیو په تیراکې شـورش اوبدامني رامنځته کړه ، تردغه وخته پورې مهابت خان میرزا لهراسـپ ، دمهابت خان زمانه بیګ زوی دکابل صوبه دار ؤ چې د شاه جهان دوکمنۍ په وروسـتیو کې مقررشـوی ؤ،دپیښـور مسـتوفي میریعقوب ته یې دیوه فوځ مشـري ورکړه اودباغیانو دځکولو لپاره یې تیرا ته ولیږه ،میریعقوب چې دخوشـحال خان سـره یې نږدې اړیکې لرلې ،هغې ته یې له ځان سـره دتګ بلنه ورکړه ، پدغه وخت کې خوشـحال هم د پاچاهې پوځونوسـره یوځای شو.

پاچاهي پوځ دباغیانو پرضـد بریالیتوبونه ترلاسـه کړل ، خوشـحال خان د" ۱۰۷۰" هـ ق کال درجب په میاشت کې چې د" ۱۲۰۰" ع کال سره سمون خوري له تیرا نه دکوهات پر لارې بیرته ستون شو.

دلته دبنګښـو دسـردارشیرمحمدخان مور " بي بي دور" چې دخپل زوی دنشتوالي په صورت کې یې دقبیلې دمشرۍ کارونه کول ، خوشحال

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان میلمه کړ. شیرمحمدخان په دغه وخت کې دمهابت خان سره دشخصي مخالفت یا دحکومت نه دسرکشۍ په سبب ګناهکاراوپه هندوستان کې ؤ.

۸ . له یوسفزیو سره جګړې :

داورنګزیب عالمګیر دواکمنۍ په لومړیوکې یوسفزیوخپلې باغیانه سرګرمۍ اوحملې جاري وساتلې اووخت په وخت به یې دحکومت دپلویانو سره نښتې کولې ،خوشحال خان دتیرا دجګړې څخه وروسته په " ۱۰۷۰ " هـ.ق کال یوسفزیو ته ماتې ورکړه ،پدې جګړه کې دخان زامن اشرف خان ، سعادت خان اوبهرام خان هم ورسره وو ، چې له دوي څخه اشرف خان دپاملرنې وړمیړانه اوغیرت وښوده.

بهاکوخان څه دداراشکوه دپلوۍ په وجه اوڅه له خوشحال خان نه دخپلې زخمي کیدنې اودخپل ورور سیدخان د وژل کیدو دغچ اخیستو په سبب په "۱۰۷۲" هـ.ق کال د" ۱۶۶۱۰" م کال داګست " ۲۷ مه د" ۱۶۶۲"م داګست " ۱۵" داکوزیو اومندړو یولوی لښکر جوړکړ ، ډیري بیړۍ یې ددې لپاره جوړې کړې وي چې په همدې بیړیو کې به کښیني خیراباد ،نوښار،نړی اونورو کلیو به یرغلونه کوي. یوه میاشت دغو جګړو دوام وکړ ،بالاخره بهاکوخان ماتې وخوړه اوناکام بیرته ولاړ.

۹ . دباغیانو سره جګړه :

په ۱۰۷۳ ه ق کال د ۱۶۶۲ م کال داګست دمیاشتې ۱۲ نیټې نه تر ۱۳۶۳ ع کال داګست دمیاشتې ترځلورمې نیټې) پورې هم دسرکښو یوسفزیو اود دوی دپلویانو ګوجرو سره جګړې وشوې چې پدغو جګړو کې دختکو تله درنده ښکاري دپورته ذکر شوؤ جګړو څخه پرته څه نورې کوچنۍ اوسترې جګړې وروسته هم دیوسفزیوسره وشوې، خوباغیانو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کومه ګټه نه وه ، په هره حمله اوجګړه کې به دحکومت دپلویانو لخوا نه مات شـــول ، او په هغوی به یې بریالیتوب ترلاســـه کړ. په همدې توګه یې بد پایتخت نه ډیرلیرې دکابل دصـــوبې په یوې بدامنه ســـیمه کې نوي حکومت ته وقارترلاسه شو .

داوه دپښتو په ضد اودمغلو سره په همکارۍ دخوشحال خان مبارزه دپورته جنګونوجګړو،مرګ ژوبلې څخه مالومیږي چې خوشـحال خان خپل زیات عمر دپښـــتنو په ضـد مبارزه کې تیرکړی اوزیات پښـــتانه یې دتورې دتیغ څخه تیرکړیدي ، حتی د پښـــتنو دککریو څخه یې منارونه جوړکړي دي ،خوشــحال خان دعمرپـه آخرکې دافغـان پـه ننګ توره وتړلـه اودمغلو پرضدیې مبارزه شروع کړه دعمرزیات تیریدو له امله یې مبارزه نیمګړې پاتې شوه پدې باب خوشحال بابا په خپل یوبیت کې هم داسې یادونه کوي.

چې پښتون شوم په داهسې سپینه ږیره (۱)

نورمې خدای (ج) نه کړه مغل وایم په څیره

نو دپورتـه بیـت څخـه څرګنـدیږي چې خوشـــحـال خـان خپـل ټول عمر دمغلوخدمت کې تیرکړو اودعمر په اخرکې یې بیا دپښـــتنو ســـره ملاتړ اعلان کړی یانې دځوانۍ مرحله یې دپښتنو په ضداودسپین ږیري توب یا بوډا توب مرحله یې دپښـــتنو په ملاتو کې تیره کړیده . خوپه همدې لړه موده یا عمرکې یې دپښتنوڅخه سخت ملاتړ کړی دی پښتانه یې له زیاتو ظلمونو، شــکنجو اودزمـانې دناخوالو څخـه بـه بچ ســـاتلو کې زیـات کوښـښـونه کړیدي همداخوشـحال ؤ چې دمغلو امپراتوري یې رنګه کړه ، پښـــتانه یې دســـتعمار څخه خلاص کړل ، دمغلو ولجو اوغلامۍ څخه یې پښتانه وژغورل په لږ عمر یا لږ وخت کې یې زیات کاروکړ دستایلو وړ دی دهر وخت لپاره .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویمه برخه

د مغلو په ضدد خوشحال خان مبارزه

که دلوی خان تیره مبارزه یا دپښتنو په ضد مبارزه وکتل شي ، نو داسې ښکاري چې داکاردروغ دي خو که اصلي موضوع یاحقیقت ته سړی نظرواچوي نوداسې ښکاري چې داکاردروغ دي خوکه اصلي موضوع یاحقیقت ته سړی نظر واچوي نوداسې مالومیږي چې دهر څه ربښتیا دي ، وبه ګورو چې دخوشحال بابا دغه مبارزه څنګه اودکوم ځای څخه شروع شویده .

لنګرکوټ : دخوشحال بابا دیوه بیت څخه داسې مالومیږي چې دخوشحال بابا لومړنۍ مبارزه دلنګرکوټ دودانولو څخه شروع شویده ، هغه په خپل یوبیت کې داسې وایي :

لنګرکوټ مغلو سازکړ   زه په ننګ بیا دافغان شوم

دپورته بیت څخه معلومیږي چې لوی خان دلنګرکوټ دجوړیدو سره دفغان په ننګ توره تړلې ده ، خوارینه بولم چې دغې پیښې په اصلي موضوع باندې وپوهیږو ، چې څنګه دغه پیښه رامنځته شوه اوخوشحال خان بابا پکې څه کړي دي .

لنګرکوټ جوړیدل : هغه وخت چې مهابت خان روه پښتونخوا ، یا افغانستان ته راورسیده نودپاچا دحکم سره سم یې په ګرهي کپور نومې ځای کې دیوسفزیو دد فاع په خاطر دلنګر کوټ په نامه دکلا جوړولو غوښنه وکړه ، خوشحال خان ته یې هم دیوزریزه منصب اودیوسفزیو دسیمې دسرداری ورانديز وکړ. اودکلا په جوړولو کې یې ترینه مرسته وغوښتنه که څه هم لوی خان دپاچا څخه زیاتې شکنجې اوبې ګناه ظلمونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیدلې وو، په کلکه انکاروکړ او ورته یې وویل چې پنځه سوه کاله مې ددولت په خدمت کې تیرکړل، یوسفزي باغیان وو ماهغوی ووژل اوله سرونو څخه مې ورته څلي جوړ کړل، خوپه اخر کې زه بې ګناه بندي شوم زما کورنۍ دپناه لپاره خوره وره شوه خودد ښمنیو سره بیا ګناه بندي شوم زما کورنۍ دپناه لپاره خوره وره شوه خو ددښمنیو سره بیا هم یوسفزیو زما پکارراغلل، زه څنګه داسې کاروکړم. اودپاچا لپاره هم دانه ښایې چې داکلا ودانه کړي، ځکه یوسفزي یوه لویه قبیله ده د دوی په منځ کې دا کلا ودانه کړي، ځکه یوسفزي یوه لویه قبیله ده ددوی په منځ کې داکلا نشي ټینګیدالای، دکارپای به خرابه وي د دوی لپاره دلته یوازې دنوښار تانه کافي ده، محبت خان دخوشحال خان دغه نظرومانه، اوپاچا ته یې غوښتنلیک واستوه چې دکلا دودانولو نیت پریږدي، خولدې څخه پټ اومخکې شمشیرخان ترین پاچا ته لیک واستوه چې ددفاع لپاره ددغې کلا جوړول ډیرضروري دي.

پاچا دشمشیرخان خبره ومنله، اومحبت خان ته یې امروکړ چې کابل ته ولاړ شي، اودکلا په جوړولو شروع وکړي، په (۱۰۸۰) هـ دپاچا په حکم کلا سرته ورسیدله، خوشحال بابا بیا ددغې کلا جوړیدو اودیوسفزیو څخه ملاتړ یاوړد نظم په دوه بیتونو کې داسې کوي.

لنګرکوټ مغلوساز کړ   زه په ننګ بیا دافغان شوم
که یوسف وو که مندړ وو   زه د دواړو نګهبان شوم

دایمل خان شورش: یوځل پښتانه مشران دمحمدامین خان د صوبه دارۍ په دوران کې د ده لیدو ته راغلی وو، په دغه وخت کې دمحمد امین خان سره دکنړ فوجدار حسین بیک هم حاضرؤ، محمد امین دشراب، په څښلو بوخت ؤ، دنشې په حالت کې ورته فوجدار یادونه وکړه چې دنواب سپي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلام ته راغلي دي ، ټول راغلي پښتانه د صوبه دار له رويې اودفوجدار له دغې خبرې ځخه سخت خوابدي شول په دغه وخت کې يوه بله پيښه هم رامنځ ته شوه ، چې هغه ديوې پراچکۍ پيغلې بې عزتي وه ، تللې وه ، سپاهيانو دغه نجلۍ بې عزته ، دغه پيغله دفوځي پوستې شاوخواته دڅه پلورلو اوپيرودلو لپاره تللې وه ، سپاهيانو دغه نجلۍ بې عزته کړه ،ساپو دغې نجلې دبدل اخيستلو په خاطردسپاهيانو سره کړه ، ساپو ددغې نجلې دبدل اخيستلو په خاطر دسپاهيانو سره جګړه پيل کړه ، په جنګ کې سپاهيان مړه اوساپيان وتښتيدل ، حسين بيګ له ساپيو ځخه وغوښتل چې قاتلان ده ته وسپاري ، خود ساپو مشرانو په غوځ ځواب ورته وويل چې ستاسو سپاهيانوکوم کارکړی همدا يې سزاده ، حسين بيګ غوصه شو ، دفوځي چوکۍ خواوشا نورپښتانه يې ارټول کړل اوپرساپويې لښکرکشي وکړه ، کله چې پښتانه راټول ، نودلښکرکشۍ پوښتنه يې يوبل ځخه وکړه ، داصلي پېښې ځخه خبر شول ، نوساپوته يې ځواب واستوه چې تاسو ښه کارکړی، مونږه ستاسي دښمنان نه يو .

کله چې لښکرسره تاسې مخامخ شوی ، مونږ دماتې په بهانه بېلېږو ،ستاسې چې څه زړه غواړي له مغلو سره يې وکړئ ، پښتنو همداسې وکړل مغلو دمقابلې تاب رانه وړ اوپه پېښه بريالي شول ، زيات لښکريان مړشول ، له ماتې ځخه ورسته حسين بيګ پښتانه مشران ځانته راوبلل ، پښتانه مشران چې دحسين بيګ ډيرې ته راورسيدل ، ناڅاپه اوازه شوه چې ټول مشران يې ونيول ، پښتنو سم دستي ديره محاصره کړه چې پدېکارسره دپښتنواومغلو ترمنځ بې اعتباري نوره هم زياته شوه ،مشران خپلو کورونو ته ستانه شول ، خوله ځانونو سره يې مشوره وکړه چې نورپه مغلو اعتبارنشته ،بايد چې خپل کورونه خوندې وساتو ، پدغه شپو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد امین خان په پېښور کې ؤ ، حسین بیګ نورهم وارخطا شو، اوټولې پېښې یې لیکلې محمد امین خان ته ولیږلې .

۱ . دخیبر ستره پېښه : دغه پېښه ډیره لویه وه ،خوشحال بابا هم ورته په خپله یوه قصیده کې دساې اشاره کړې ده .

دخیبر دره یې سره کړله په وینو   پــــه کړپه یې هم راوان کړ دندو کار
اول جنګ دلوړې شــادتاتــرو ؤ   چې ځلویښت زره مغل شول تارپه تار

ددغې سترې پېښې اصلي موضوع دارنګه وه : په هغه وخت کې صوبه درا داوړي موسم په کابل اودژمي موسم په پیښور کې تیراوه ، په دغه وخت چې تاریخ پوهان دغه کال (۱۰۸۲ هـ ق) بولي ، محمد امین خان دیخنۍ موسم په پیښــورکې تیرکړی ؤ . اودکابل په لوریې کوچ کاوه چې دحســین بیګ خط ورته راورسید ، کله چې صوبه دار ماتي ځخه خبر شو نوسخت په غصه شو صوبه دار خپل فوج سره دکابل په لورراوان شو چې ورسره دسیمې یوشــمیر ســرداران ، اورکزي ،اپریدي اوځیني نورافغانان ســرداران لکه خوشحال خان خان اوارباب مستجاب مومند هم شامل وو .

محمد امین په جمرود کې له افغان مشرانو سره مشوره وکړه ،خو خوشحال خان ترینه وغوښتل چې له افغانانو سره جنګ اوسخته رویه بایدونه شي ، ځکه چې دوی دحکومت دمقابلې نه دي ، محمد امین خان دپښتنو ســره خوشــحال خان دهمدردۍ نه پوه شــو ، نویې ورته وویل ((یوســړي خلک لیدل چې ماروهي اوپه کاڼو یې ولي ، دې سړي ماریې جیګ کړاو په توبره کې یې ځای ورکړ اوله خلکو یې وســاته ،خوهمدې مارچې وخت پیدا کړ خپل محسن یې وچیچه)) دمحمد امین خان دا اشاره خوشحال خان ته وه ، ځکه خوشــحال خان ســره ده دقید دوران کې ښه کړي وو ،خوخوشــحال خان چې داپیغورواورید نوپوه شــواوځواب یې ورکړ که دنواب داخیال وي نوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولوڅخه لومړی زه ځم .شاهي لښکرپرمختګ وکړ، کله چې افغانانو ته دصوبه دارارادہ څرګنده شوه نودمقابلې لپاره یې تیاری شروع کړ اودخپلو لښکروسره خیبر ته روان شو ل .دمغلو لښکرپدغه وخت کې څلویښت زره سپاره اودوه سوه زره پیاده وو خوخوشحال خان دحکومت ځواک څلویښت زره لیکلي دی.

صوبه دارمستجاب خان له ځینو نورو بارسوخه کسانو سره مخالفو افغانانو تهواستول . او ورته یې وویل چې دپوځ لپاره لاره خوشې کړي،خوجرګه ونه منل شو اوبیرته ناکامه راغله .

محمد امین غوښتل چې دتوري په زوردلارې خوشې کولو اودافغانانو دشړلو لپاره دخپل پوځ سره پرمختګ وکړي خوکله چې دغه لښکرلنډي خانې (غریب خانې) ته ورسیدل نود افغانانو لښکرچې ،مومند ،شینواري اواپریدي پکې وو ، دایمل خان ترقومندې لاندې هررنګه مقابل ته تیاروو .

شاهي پوځ دښې اوکین پوځ باندې دتیږو باران جوړکړ، دتیږو باران ډیرخطرناک تمام شو اوشاهي پوځ یې وارخطا کړ،سرې پیلان ، اواسونه یوپه بل ولویدل هندوستاني افغان ؤ ، دخپلو زیاتو ملګرو سره ووژل شو.

نورپاتې ټول سپاهیان په شاشول ، دغې ماتې دافغانانو حوصلې نورې هم لوړ ې کړې .ملې پوځ بیا ځان تیارکړ اوپه مقابله یې پیل وکړ،لویه ورځ جګړه وشوه ،په شاهي پوځ کې چې کوم افغانان شامل وو. هغوی دجنګ څخه ډډه کوله ،خویوازې خوشحال خان اود ددې سړیو دمغلو په طرفدارۍ دیرزیاریوست ،خوبې ګټې ،خوپه اخرکې ملې فوج دډیرزیان اوتباهۍ څخه وروسته دمقابلې تاب رانه وړو . او ورو ورو یې په تیښته پیل وکړ ،خو محمدامین خان دخپل غیرت اوغرور سره سم نه غوښتل چې دجنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

میدان څخه دې ژوندې وتښـــتي ، خونوکرانویې په ډېرزور اوز یارسـره دجنګ له میدان څخه ویوست .

مات لښـکرګډوډ په بیلابیلو لارو روان شـو، خوپه پاتي لښـکرپه تاتره کې افغانانو بیا تباه کنه اوســخته حمله وکړه فوج یې تارومارکړ. په جګړه کې دټول پوځ څخه ډیرلږخلک بچ پاتي شـول . په زرګونو مړه اونور بندیان شو لدمغلو توله خزانه اومالونه دافغانانو لاسته راغلل .

دمحمدامین خان دکورنۍ ځیني غړي لکه یوه وره لور، خور،موراوځیني نور ې ښـځي افغانانو اسـیرې کړې وې ،خومیرمن ،زوی اودخورمیره یې مړشو.

خوشحال خان اومستجاب مومند دپاتې پوځ سره دتاترې له لارې مخ په پېښوررروان شو ل،مستجاب مومند ،خوشحال اوزامن یې کوم چې له ده سره په جنګ کې موجود وو په دیرسـختۍ سره پیښـورته ورسیدل کله چې دوی ورسـیدل نوخوشـحال خان مسـتجاب مومند دمشـورې لپاره ځانته راوغوښت خوهغه رانه غی.

که څه هم مونږه مخکې ولوســتل چې خوشــحال خان دمغلو سـره زیات ضـدیت سره هم پدې پیښـه کې دمغلو پلوۍ ؤ سره له دې چې محمدامین دی دجنګ کولو څخه منع کړی ؤ ، خو خوهغه ورته پیغورورکاوه اوخپل احسانونه یې ورته یادول . خان ورسره دخپلې مشخصې دوستۍ له مخې ودرید ،یوافغان مشـرورسـه دورنګي ونه کړه ، ښـه زړه دخلاصـه جنګیده خوبې فایدې مغلې فوځ دډیرزیان سره مات شو.

د خوشحال خان ځینو سیموته ورتګ اوجرګې:

دخان په کورنۍ کې دبهرنیو لاسـوهنو له امله مخالفتونه رامنځته شـول دکشــرزوی بهرام خان ســره یې ځینې جنګونه هم وکړل ، له دغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخالفتونو اوجنګونوڅخه خان تنګ شو اوځینو سیمو ته یې دورتګ اراده وکړه ، دغه جرګې اوسفرونه خوشحال خان دلښکر دراټولولو لپاره کاوه ، دلته دمغلوڅخه زیات په تنګ شــو ، اونوریې نشــول کولای چې دغه مخالفتونه اوشــکنجې وزغمي هماغــه ؤ چې پــه لومړي قــدم کې یې لــه اپریدو سره جرګه وکړه .

داپریدو سره جرګه : همدغه وخت خوشحال خان ته دشاه بیګ له خوانه خطونه راورسیدل اوترینه غوښتل شوي وو چې په کوهاټ باندې برید کې ورسره مرسته وکړي.

خوشــحال خان هم دریا خان ته لیک واســتوه دریا خان خپل ورور تاتارخان اوځیني اپریدي خوشحال خان ته واستول ،خان ورته په راجګړکې میلمستیا وکړه اوله میلمنو سره یې جرګه وکړه ،په پای کې ټولو پرکوهاټ باندې دحملې فیصله وکړه . داجرګه په (۱۰۸۴) هــ ق کال شوې وه ، خان لښــکر تیــارکړ اوپرکوهــاټ دحملې لپــاره آدم خیلو اپریــدو ســیمې تــه ترکندیالۍ پورې ورغی . دا وخت ملک لعل بیګ ، ســعید خان اوملک خواص خان کوهاټي خوشحال ته راغلل .

اوورته یې وویل چې دافغاني ننګ خاطر وکړئ هغه مغل چې زمونږ ځای کې پراته دي هغه وباســئ ، خوشــحال خان دکندیالۍ نه شــابیګ ته ســواره ولیږل او ورته ځواب یې ولیږه چې ســتا مدعیان راغلي دي ته هم دلته راشــه څنګه چې ســتا خوښــه وي هغې به وکړو ، شــپه تیره شــوه خوشابیګ رانغی دوهمه شپه هم تیره شوه وروسته خوشحال خان یوخط اویوځو سپاره نورهم ورواستول ، مګر هغه بیا هم رانه غی اوخوشحال خان ته یې یوخط راولیږه چې پکې لیکلي یې وو لعل بیــک اودانور ووژنه اوته په خپله کوهاټ ته راشه دکلا په نیولو کې درسره زه مرستــه کوم خوشحال

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان د غه لیک داپریدو دټولي جرگې په مخ کې ولوســـت ، ټولي جرگې داخبره بده ومنله ،اوټول اختیاریې خوشـــحال خان ته ورکړ خوشـــحال خان لعل بیک اوســعید خان رخصــت کړل دشــابیک خط یې هم دوی ته ورکړ اوډیرپه خوشحاله ترینه ولاړل .

۲ .په نوښـــاربرید : ددې حملې یادونه هم لوی خان په خپله یوه قصیده کې داسې کړیده .

بیا له پسه دنوښاردکوټ جنګ ؤ
چې مې وکېښ ترمغلوخپل خمار

غواړم چې ددې جګړې په موضوع باندې رڼا واچوم خوشحال خان له اپریدو ســره بله جرګه وکړه پدې جرګه کې په نوښــارباندې دحملې فیصــله وشــوه ، تاتارخان ددخوشــحال خان دکورڅخه دستنېدو ســره سم داپریدو لښــکر تیــارکړو همــدارنګــه خوشـــحــال خــان هم دترې اوبولاقو ختټکو لښکرراغونډ کړ اودخوړې خواته یې خوځاوه ، اوله هغې ځای څخه قرمزۍ ته اوبیا ډاګ اسماعلیل خیلو ته راغی .

په همدې وخت کې داپریدو لښکر هم راورسید اودواړه لښکرې سره یوځای شــولې ، دواړو لښــکرو شــمیره شپږ اوه زره ته رســیده ،دمشــورې څخه وروسته یې د ډاک اسماعیل خیلو څخه جبې ته وخوځیده ، اوله هغه ځایه جلوزوته راغلل ،لس ســواره یې دملک ســلیمان ترقومندانۍ لاندې ورکړل اودجلوزو په کورونو یې اورولګاوه .

بیا پیریانۍ ته ورســـیده .پیریانی یې هم وســـوځاوه اوله هغه ځایه دنوښــارخواته وخوځیدل .په رڼا ورځ دنوښــارکلا ته نژدې شــول ، خوشــحال خان دټوپکو ګولۍ په خپل لښــکروویشــلې ،اپریدي دجنوب ختیځ له لارې اوختټکو دشمال لویدیځ له لارې پرکلا حمله وکړه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کلا کې دننه نږدې درې زره مغل اوافغانان موجود وو ، لومړی ختټک اوبیا اپریدي کلا ته ورننوتل د دواړو لوریو ترمنځ سخته جګړه وشوه ، جنګ لاروان ؤ چې اپریدو دغنیمت مالونه اوړوته کړل ،اودکلا څخه دباندې ووتل .

ختټک یوازې پاتې شول اودوی دکلا خلکو په شا وتمبول ،خوشحال خان چې داحالت ولیده خپله دکلا د دروازې خواته روان شو، په دغه وخت کې یې دوه زامن عبدالقادرخان او عابدخان هم ورسره وو .

د ښمن ددروازې د سرڅخه ډبرې اوغشي ویشتل ،خوختټکو ځوانانو دروازه ماته کړه.

اودننه ورداخل شول ، زیاته مرګ ژوبله وشوه دغنیمت مالونه یې ترلاسه کړل ،خوشحال خان دکلا افغانان وبښل ،ځان غوښتل چې په نوښارکې پاتې شي، په مازدیګرد کوچ نغاره ووهل شو.

ځکه چې اپریدو په کلا کې یوڅوافغانانې نیولې وې ، اوله ځان سره یې بیولې وې ، دهماغو ښځو دخلاصون پسې خوشحال خان هم وخوځید ، خوشحال خان وایې چې زما په زړه کې دهغوښځو احترام ؤ ،ټول اسیران یې خوشې کړل اوخپله بیرته راجګړته لاړ، ځکه چې خپله کورنۍ یې هلته و.

۳ .د دوابې جنګ :

که څه هم خوشحال بابا دغه جګړه په خپله قصیده کې دویم جنګ ښودلی، خوپه زیاتواثرونو کې یې لیکوال دنوښاردجګړې په سې ذکرکوي،داځکه چې ددې جنګ په هکله پوره مالومات نه شته خو خوشحال بابا ورته په خپله یوه قصیده کې داسې اشاره کړیده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم جنګ میرحسیني په دوابه کې
چې یې وتکېده سره لکـــــه دمار

دنوربنـــارترجګړې څخه وروســـته دافغانانو دوهم لوی بری د دواوابې په سیمه کې دمغل پوځ ته ماته وه ، ددې جنګ په باره کې نوردا سې معلومات نشته چې دلته یې راوړو.
دکړپې جګړه : همدارنګه دخوشـــحال بابا دیوې قصـــیدې له مخې دغه جنګ ځلورم بنـودل شـوی دی، چې خپله لوی خان په خپله یوه قصـیده کې داپېښه داسي راخیستې ده .
بیا له پسه جسونت سنګهـ شجاعت خان ؤ
چې ایمل یې په ګنداب ویوست دمار
دلته به دپېښې په موضوع باندې یوڅه رڼا واچو .
کله چې شـجاعت خان پیښـور ته راورسـید دیوڅو روځو پاتې کیدو وروسته دکابل په لوروخوځیده ،لښکرد(۱۰۸۴) هـ ق د ذوالقعده پر(۱۸) دکړپې له غښي تیریده ، چې ایمل خان په شاهي لښکرباندې حمله وکړه د دواړو خواوو ترمنځ سخته مقابله شروع شوه افغانانوپه شاهي لښکرګولۍ اوډبرې واورولې اودشـــاهي پوځ دســـاز اوســـامان ســـره یې مقابله کوله خودافغانانو دلښـکردمقابلې تاب یې ونه شـو کړای ، اودراتلونکي شـپې لپاره پاتې لښکر په شا ولاړ له هرې خوا پرې افغانانو حملې وکړې جسونت سنګهـــ چې داحالت ولید نو(۵۰۰) سـواره یې له توپونوسره مرسـتې ته راولیږل . لدې څخه (۲۰۰) پاتې شول هغه هم له پاتې مغلي پوځ اوجوسنت سنګهـ سره وتښتیدل . اونورزیات پوځ له شجاعت خان سره پدې جګړه کې ووژل شول . لوی بری ایمل مومند ترلاسه کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴. دکوهاټ ناکام برید : ددې برید په هکله خوشـحال خان په خپلو اشـعاروکې څه ندي ویلي خوزه یې دلته راوړل ضـروربولم. کله چې خوشـحال خـان احمدخـان تـه داپریـدو دلښـکرد تیـاری لپـاره وویـل نو دخوشـحال خان او دریاخان ترمنځ دکوهاټ دبرید په هکله خطونه تیر اوبیر شوي وو.

دوی دواړو منلې وه چې دلوی اختر په ورځوکې به دکوهاټ په کلا برید کوو.

خودریاخان مخکې د مخکې نه داپریدو لښـکر تیاراو دټاکل شـوې نیټې څخه څوورځې دمخ یې دکوهاټ په کلا برید وکړ، شـیرمحمد خان بنګښ دمغلی حکومت په پلوي سـخته مقابله وکړه اواپریدي یې مات کړل ، د دریاخان د ورور تاتارخان په شمول لږ اوډیر (۱۰۰) کسان ووژل شول ، مغلو شیرمحمدخان ډیرونازاوه ، ډیر انعامونه یې ورته ورکړه.

خوشحال خان په دغه وخت کې په چوتره کې دلښکرو په تیاری بوخت وو چې د دریاخان دناکام برید څخه خبرشـو خو ده نه منله ، وروسـته بیا ورته معلومه شـوه ددریاخان لخوا نه ورته خطونه راغلل او ورته یې لیکلي وو.

چې خپله راشـه ده دخپل ملګري په خاطر یوڅه سـپاره ور ولیږل دغو سورو دبنګښو یوڅوکلي وسوځول له دې څخه وروسته خان کوښښ کاوه چې دختټکو او اپریدیو لښکر راغونډ کړي اوپرکوهات حمله وکړي.

خودمخالیفینو دلاس وهنو له امله د خان خپلې قبیلې هم پدې برخه کې دمرستې څخه ډډه وکړه ، او داپریدو لښکرهم خورشو اودکوهاټ حمله هم پاتې شوه ، خوخوشحال خان دافکرکاوه چې دریاخان ته په زړه کې څه رخه پیداشـوې ده ، او اراده یې وکړه چې دایمل خان اوخوشـحال خان په شـان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بری ترلاسه کړي، په همدې اساس يې دخوشحال خان لښکرو ته انتظار ونکړ ، اوبريد يې وکړ چې نتيجه يې ناکامه شوه .

۵.دخاپښ جنګ : که څه هم دغه پيښه دخوشحال بابا په اشعاروکې شپږمه ياده شوې ده خان په قصيده کې ددې پېښې په اړه داسې ويلي دي.

شپږم جنګ مکرم خان شمشرخان دواړه

چې ايمل کړل په خاپښ کې تارپه تار

اړينه بولم چې په اصلي موضوع باندې يوڅه رڼا واچوم د(۱۰۸۲) هــ ق کال په ربيع الثاني کې يې مکرم خان ،ميرمحمداسحاق ، شمشيرخان اوميرمحمد يعقوب له لوی پوځ سره دخاپښ دکوتل له لارې پرافغانانو دبريد لپاره وليږل ، مکرم خان دکړپې له لارې خاپښ ته مخه وکړه په خاپښ کې ايمل خان اودرياخان له مکرم خان او شمشيرخان سره مخامخ سره مخامخ شول اوددواړو خواوو ترمنځ جنګ وشو، مغلوماته وخوړه شميرخان د درياخان له لاسه ووژل شو اومکرم خان باجوړته وتښتيده ډيرشاهي پوځ له منځه لاړ په پاتې لښکرلاره کې افغانانوحمله وکړه اوډيره برخه يې تباه شوه ، له ځاني زيان سره مغلوته سترمالي زيانونه هم ورسيدل اوافغانانو زيات غنيمت لاسته راوړ .

۶.دګنبت جګړه : ددې جنګونو په اړه داسې ندي ويل شوي چې څوومه پيښه ده ،خوشحال خان ددې جنګ په باب يوه اوږده قطعه ليکلې ده دخپل زوی عابدخان زياته ستاينه يې کړې ، چې يويوڅو بيتونه يې دلته راوړم .

چې په توره يې شيرخان پريوست له اسه

په ميدان دعابدخان پهلواني وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې سرداردبنګښ پريوت خټک مات شه
په داهسې رنګ يې چارې حيراني وه
لاس په لاس يې انتقام دبابا واخيست
په داکارباندې سزا ثنا خواني وه
ښه ځوانان چې ګنبت په ميدان ومړل
دهرځوان په زړه کې ننګه افغاني وه

پيښــه څه داسې وه : شيرمحمد بنګښ دمغلي حکومت وفادراه سړي ؤ ، دهمدې په وجه دبنګښو ټوله قبيله دمغلو خوا ته ولاړه وه خو خوشحال خان غوښــتل چې په دغه سـيمه کې دمغلو اقتـداراوعزمت وغورځوي ، اودحاميانو قوت پدې سيمه کې کم کړي ، کله چې خوشحال خان دصوات څخه بيرته راوګرځيده لږي ورځې وروســته يې له شــيرمحمد خان ســره دجنګ په نيت لښکرتيارکړ اوله کنډيالۍ څخه تيرشو، اودکوهاټ سيمې ته ورننوت ، دې وخت کې دشيرمحمدخان سره هم څه خټک ملګري وو . نوځکه دی دخټکو په اعتماد مخکې ولاړ اوپه ګنبت چې دټېرې په ســيمه کې موقعيت لري د دواړو ترمنځ ســخته جګړه شــروع شــوه . په جنګ کې (۱۴۰) تنه ومړل ،خوشحال خان اوزوی يې زخميان شول ،دخوشحال خان بل زوی عابد خان هم دې جنګ کې موجودؤ ،ده په ميدان کې ســم دســتې اوزخمي يې کړ ، ددې پيښې تاريخ (۱۰۸۴) هـ ق کال دذوالحجې په نهمه ښودل شوی دی .

خوشحال خان خټک د مغلو په بند کې:

په (۱۳۷۴هـــ) کال کې امير خوافي چې خلکو په سـيد امير خان مخاطب کـاوه د کابل صوبه دار وه ده له اورنګزيب (ابو المظفر محی الـدين محمد اورنګزيــب) سره وکتل د هغه له غوږه يې دا خبره تېره کړه چې تــر څــو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځمکــو ځینـــي خاونـــدان نیول شوي نه وي تر هغې د رهدارۍ د باج د ممانعت احکام نافذېدای نـشي د دې غشي نبنه په اصـل کـې خوشـحال خــان ختـټـك وه اورنګزېـب پـر تخـت د دویـم ځـل ناستې سره سـم (روژه ۱۰۷۰ -۱۰۶۹هـــــ) د غلـــې او د ځینـــو نـــورو جنـــسونو د ټکـــس د معافۍ حکم کړی وه.

له دې حکم سره سم عـامو وګړو ته ډېره ګټـه ورسـېده او پـه سـر کــاري بودیجـه کې د ۲۵ لکـو روپـو کمـې راغلـی وه ددې حکـم اثـر پـه ځرګند ډول ځمکـه لرونکـو (خانـانو) او جـاګیردارانو پـه ګټـو هـم پرېوتـه مګـر د دې خبرې هېڅ ډول شـهادت نـشته چـې د دې حکـم تـر جـاري کېـدو وروسـته خوشـحال خـان ختـټك د څـه ډول سـرغړونې یـا نافرمــانۍ څرګندونـه کـړې وي بلکـې هغـه هـم همغـسې د حکومـت منونکی او وفادار وه او د حکومت له مخالفانو سره بـه یې جنګونـه کـول سـمه خبـره دا وه چې دا چل سید امیر خوافي د خپل مرستیال میر زا عبدالرحیم چـې پـــه پېـښور کې وه او د خوشحال خان په منځ کې د خفګان او د خوشحال خان ترونـو بهـادر خـان او فیروز خان سره د سازش په سبب جـوړ کـړی وه میـر زا عبـدالرحیم سـید امیـر خـان خوافي ته ویلي وو چې تر څو پورې ته یو څو لوی لوی سړي بندیان نه کـړې تـر هغـــې ستا د صوبه دارۍ نقش نشي کېناستی او د خوشحال خـان ترونـو ور سـره پنځـوس زره روپۍ کړې وې سید امیر خان بادشاه ته ګونګه او مجملـه وینـا کـړې وه نـه یـې ورتـه د چا خاص سړي نوم اخیستی وه او نه یې د چـا د نیولـو اجازت اخیـستی وه خو ورتـه یـې ووې چـې د لارې د ټکس د منع کېدو د احکـامو د پلي کولـو لپـــاره د زور زیاتي د څرګندولو ضرورت دی کله چې باد شـاه ورتـه د دې اجازه وکړه نو پېښور تـــه راغی او خوشحال خان یې د سلا مشورې لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښور تــه راوغوښــت د (۱۳۷۴هـــ) کال د ځلورمې خور په وسط چې د جمعې ورځ وه خوشحال خـان پېښور تـه راغـی دربار ته يې ځواب ولېږه چې زه راغلم ځواب راغی چې سبا دربار ته ځان حاضـر کــــړه درې ورځې تېرې شوې خو دربار ونه شو په پای کې د صوبه دار سکرتر د ګجرات شيخ خوشحال خان ختك ته ځـواب وکـړ چـې ماتـه د مـشورې لپـاره راشـه کلـه چې خوشحال خـان ورغـی هغـه يـې ونيـوه او پنځـه منـی بيـړی يـې ور پـه پښو کـړ ې د خوشحال ترونو لـه صـوبه دار نه خلعتونه واخيـستل ، ختـك د دوی وژلـو تــه جـوړ شول خوشحال خان منع کړل د خوشحال په نيولو کې چې کومـو کسانو برخـه لرلـه د هغوی ذکر دی په خپلو نظمونو کې ځای پر ځای کوي خوشحال خان دوې مياشتې په پېښور کې وساتل شو کله چـــې يـــې د صـــوبه دار د پنځوسو زرو پيسو غوښتنه رد کړه نو د هندوستان په لور روان شو د (۱۳۷۴هـــ) کال د روژې په (۱۵مه) يا (۱۲مه) هندوستان ته ورسـول شـو ، هلتـه د نوموړي ورورو ميرباز خان تربور يې باقي خان او زوی يــې ســعادت خان مخکې تر ده رسېدلای وه او له محمد امـين خـان ميــر بخـشي چــې د اورنګزيــب خاص نژدې کس او لوی منصبدار و سره ليدلي وو محمـد امـين خان او د خوشـحال خـان د زړور افسر اصالت خان وراره يعنـې سيد ميران المخاطب په مير خان د خپل خان زوی د خوشحال خان د خلاصـې ډېـر کوښـښ وکـړ خـو خوشـحال خـان خوشـی نـه شـو نـو ميــر بــاز خــان بــاقي خــان او سعادت خان بېرته هېواد ته راستانه شول، خوشحال خان د قيد تقريباً دوه نـيم کالـه په دهلي او د جيپور پـه رياسـت کـې د رنتهـبور پـه کـوټ کـې تېـر کـړل د ذيعقـدې پـه پنځمه د رنتهبور له کوټ نه راوستل شو او بيا اګـرې تــه يـــوو ړل شـــو او هلتـــه لـــه بنـــده خوشـی کـړل شـو خـو پـه دې شـرط چـې هېواد ته به نه ځي او همدلته نظر بند

(c) ketabton.com: The Digital Library

وساتل شو خوشحال خان ختټك د قید او بند پر وخت په نظم او نثر کې ډېر څه لیکلي دي چې تر ټولو ارزښتمن اثر یې (دستار نامه) ده چې د لومړي ځل لپاره پکې د ساده نثر د لیکلو هڅه او دودونه شوې ده ، آخر هم د هرې شپې پای وې دی هم پر (۱۰۷۹هـ) کال له مهابت خان چې د کابل صوبه دار مقرر شوی وه سره یو ځای خپل هېواد ته راغی.

۷ . د ډوډې جنګ : داجنګ دخان داشعارو اونورو خصوصیاتو څخه اخري ښکاري . لوی خان پخپله یوه (۷۲) بتیزه قصیده کې ددې جنګ یادونه کړې چې زه یې دلته یوڅوبیتونه راوړم .

د کــــنـــبــــت غصه مې ووته له دله
خدای (ج) چې راکړ په ډوډه دفتحې کام
چې په مخ یې فتحه درومي عابدخان دی
پــــه هر ځای دخپل بابا کا تازه نام
د قـــــــصیدې په پای کې یې هم ددې جنګ په بارهکې دساېیلي دي
.
ددې جنګ نارې به درومي په ملکونـــه
پـــــرې خوښیږي به همه پښتون په نام
چې ددې صوبې اواز وشي په هند کـــې
بیا بـــه غرېشي دبادشاه په خاص اوعام
چې په نام پښتون غوځیږي دی خوښیږی
اورنګ زیـــب هسې بادشاه دی داسلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

قصـــیده ډیره اوږده ده ، دهمدې څوبیتونو په راوړلو بســـنه کوم ، راځو دپېښې اصلي موضوع ته چې دجنګ عامل څه اوخوشحال یې ولې دومره ستاینه کړې ده .

دګنبت دماتې څخه وروســـته ختټکو په بنګښـــو باندې ځوځلې حملې وکړې خوپوره غچ یې وانه خیسته په (۱۰۹۱) هـــ ق کال خوشحال خان دشپږ اوه زره ختټکو یولوی لښکرتیارکړ، اودبنګښو په سیمه یې حمله وکړه په جنګ کې دیوې ډلې قومنده دخان دلمسي افضل خان سره وه ، چې دښاري پورله لارې یې دبنګښـــو په ســـیمه کې پرمختګ وکړ،دبنګښـــو په ځینو کلیو یې چوراوتالان ګډ کړ، ډیرافراد مړه اواســـران شـــول ، څه چې ترینه بچ شـــول هغوی دډوډې په کلاکې پناه واخیســـته ،خودکلابندۍ څخه تنګ شـــول اوپناه یې شـــروع کړل ، په زورکلاته داخل شـــول (۱۲۰) تنه ووژل شـــول او پاتې افرادو ته پناه ورکړل شـــوه ،اســـران یې ازاد کړل اوختټکو ډیرغنیمت مالونه لاسته راوړل .پدې جنګ کې خان دوه زامن عابد خان اوصدرخان هم برخه درلوده چې خان یې هم په پورته قصیده کې ستاینه کړې وه .

د خوشحال خان اواشرف خان خوابدي اودنهضت خوريد ل:

د ډوډې ترجنګ وروســـته دخوشـــحال خان اواشـــرف خان ترمنځ یو څه بدګماني رامنځته شـــوه هغه دا چې خوشـــحال خان دخپلو یوځوتنو زامنو ســـره دصـــلاح اومشـــورې دترې اوبولاقو ســـیمې ته لاړل پدې کارکې یې داشرف خان سره صلاح اومشوره نه وه کړې نواشرف خان دخپل پلا څخه بدګمانه شوي ؤ .

خودغه بدګماني بیا دډوډې ترجګړې وروســـته تردې جده ورســـیده چې دزوی اوپلار ترمنځ حالت پوځي حرکتونه ته ورســـید خواشـــرف خان خپله دپلارمخې ته رانه غی اوخوشـــحال داشـــرف لښـــکرپه لاچر کې محاصـــره کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشرف خان افضل خان ته وویل چې هغه دې خوشې کړې اویادی دخوشحال خان پ کلا باندې برید وکړ اوکلا یې ورانه کړه داشـرف خان خلکو هم په ځینو کلیو تالان ګډ کړ اودتنهایې په جوړولوکې بریالي شول .

ځایې خلکو سره یې صلاح اومشوره وکړه اوخوشحال خان خواته دجرګې لپاره ورغلل ،او ورته یې وویل چې تاسې خوپه خپلوکې سره پلاراوزوی یاست ،ستاسې دبې اتفاقۍ څخه مومنړه بربادیږو،تاسې چې څه غواړئ په نظام پورکې یې سره وکړئ ، دلته مونږ ترپښو لاندې کوئ .

خوشحال دخلکو دغوښتنو سره سم نظام پورته ولاړ خوڅه موده وروسته بیا اشرف خان غوښتل چې پلار ووینې خوخوشحال خا دخپګان وجه افضل خان دنیکه خبره پلارته وکړه اشرف خان دخپل پلار دلیدوڅخه پرته دښادي پورخواته ولاړ ، ترهغې وورسته لوی خان یوپټکی اوغوښت اوافضل خان ته یې په سرکړاوورته یې وویل چې ستا پلارماندی سردارکړی ، هغه په سرټکولی همدرانګه یې داشرف خان څخه هم ډیرفریادونه کړي .خودخان قصاید ولولو نومعلومیږي چې دا شرف خان څخه یې هم ډیرفریادونه کړي .خوبهرام خان چې دتاریخ مرصع په کرښوکې څومره دپلارپه ضدښودل شوی تراوسه پورې دهغوکرښو مطابق په تاریخونوکې راڅې .

خو اشرف خان نه یې هم ډیرسرټکولی،په همدې ورځوکې امیرخان صوبه دارله اشرف خان څخه خوابدی شو ددې خپګان دوه درې مسئلې ښودل شوي .یوداچې اشرف خان خیښ ازاد ګګیاڼي له امیرخان نه سرکشي وکړه اوبله داچې اشرف خان دامیرخان سوبه دارسره کابل ته ولاړنشو .

نو په همدې اساس صوبه درا له پاچا نه داشرف خان دنیولو اجازت واخیست خودزیاتو چالونو څخه وروسته یې دسیدبهولاچې داشرف خان اشناؤ په لاس ونیو اوبندي یې کړ، لدې څخه وروسته خوشحال خان مشري

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرام خان ته پدې شرط وسپارله چې اشرف خان دبندي کيدو علت پيدا او هغه راخوشي کړي ،بهرام خان که څه هم په ظاهره دپلارسره ښه ؤ خوپه پټه يې دپلارسره ګوندي کوله .زيات وخت وشو خوده داشرف خان دبند پته ونه لګوله .پلاريې راوغوښت اودخلکو په مشوره يې ترينه مشري واخيسته خو افضل خان چې په دغه وخت کې عمر دسرداری اومشری نه ؤ خپل نيکه ته وويل چې زه اوس دسردارۍ نه يم څه چې ماکړي هغه مې دخپل پلاردخوشې کولوپه خاطر کړي دي زه غواړم چې ستاسې ترسيوري لاندې وروزل شم اوتاسو ته ګاولې پرمخ کيږدم تاسې ته داوداسه اوبه راوړم .

ما ته دبهرام خان څخه دمشرۍ ترلاسه کول سان دي ،خوزه اوس جوړنه يم د (۱۰۹۵) هـــ ق کال دخوشحال خان حالت ديواوږد نظم څخه داسې معلومولی شو چې دستونزو اومشکلاتو څخه ډک ؤ، سخت پريشانه ؤ لکه چې په خپله نظم کې وايي :

ديوې سترې قبيلې مشريم اوزما حال داسې دی بيا مې هم همت نه دي بايللی او وايي چې په دغه حالت کې هم ددښمن په فکرکې يم زما تربيرغ لاندې به په زرګونو تنه ځوانان راټول شي اوپه پنجاب به بريدوکړو.

خومونږ بيا افضل خان په (۱۰۹۲) هـ.ق کال درااجا رام سنګهـ.دخلکوسره په جګړه کې وينو .

په همدغه ډول اميرخان صوبه دارله پښتنو پرخلاف دجنګ په ډګر کې و ډيربرياليتوبونه ترلاسه کړل اوده ويل چې دجنګ دوسلې داستعمال څخه کارنه کيږي سياست بايد دوسلې پواسطه ونه چلوو . هماغه ؤ چې پيسې اونور ارجذبوونکي مالونه يې پښتنو ته وردلی کول .پښتانه يې سره په خپلوکې واچول ،حال داچې بيا به پښتانه دجنګ دمشورې داخيستلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره امیرخان ته راتلل خو پدغه وخت کې دایمل خان قوت زیات شو اوداميرخان صوبه دارفوج نشول کولای چې ایمل خان ته ماتې ورکړي، خوهغه دعبدالله خان خویشکي سره مشوره وکړه اودخپل زوړ سیاست په واسطه يې پښتنانه داسې خواره واره کړل چې بیا په اسانۍ سره راغونډ نه شول هغه قبایلي مشرانو ته داسې لیکونه واستول چې مونږ دپخوا راهیسې پدې انتظاروو چې ستاسې واکمنې ټینګه شي ، الحمدالله زمونږه هیله ترسره شوه .خوزه ستاسې پاچا دپاچاهۍ لیاقت لري نو مونږته خبرراکړئ چې مونږه هم درسره یوشو، ځکه مونږه ډیرمجبوریت څخه دمغلودواکمنۍ لاندې شپې تیروو ، افغاني مشرانو لیک ورواستوه او ورته يې دایمل خان دلیاقت اوتجربې زیاته ستاینه کړې وه اوورته يې دراتلوبلنه ورکړه ،خوهغوی بیا ورته وویل چې ایمل خان ته ووايې چې ستا ترولقې لاندې ټوله ځمکه په خپلوخلکوتقسیم کړه ،ځکه حکومت دعدل ، انصاف اومساوات سره خوندکړي ، پښتنو مشرانو دایمل خان څخه غوښتنه وکړه خوایمل خان لومړی دغه غوښتنه ونه منله هغه ویل چې زه څنګه کولای شم چې دومره کمه ځمکه ددومره زیاتو خلکو ترمنځ وویشم خو دمشرانو زیات ټینګارنه يې دځمکې ویشنه ومنله .ایمل خان که څه هم دخپلو خپلوانو اواقاربو مراعت کاوه نوپه همدې اساس پښتانه سره خلاف شول اودایمل خان څخه بیل شوه .

مغلودوخت نه په استفادې سره په تیراباندې حمله وکړه دریاخان دهغوی مقابله وکړه اوپه خپله پکې ټپي شو دهغه ساتونکو هغه راپورته کړاود خوست سیمې ته يې یووړه ،اوپه همدې اساس هغه ټولنه اوجمیعت چې اورنګ زیب يې کلونه کلونه ناقراره ساتلی ؤ دتل لپاره له منځه لاړ .

دخوشحال خان دژوند وروستي کلونه اومړینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخوشــحال خان داثارو دمطالعې څخه داســې معلومیږي چې دخان دژوند وروســـتي کلونه ډېرو کړاوونو اوســـتونزو څخه ډک وو ، خو که مونږه دخوشــحال بابا ټول ژوند ته نظرواچوو ،نو دیوداســـتان په حیث ډېرو تکالیفو اوستونزو سره دهمیشه لپاره لاس اوګریوان پاتې شوی ، که څه هم په پخوانیو ســـتونزو کې فتحې اوخوشـــحالی موجودې وې خوپـه وروستیوتکالیفوکې خوشحالی نه وې ،دیوې پیښې څخه به خلاص نه ؤ چې ورپسې به بله پیښــه رارسیدلې وه له یوې خوا نه یې دخپل زوی بهرام خان څخه په قراره چیرته وخت ندې تیرکړی هرچیرته به چې ولاړ بهرام خان به ورپسې لښکرې ورسمې کړې ،چې خپل پلا ونیسي اومغلوته یې حواله کړي ، خو ګوتو ته یې نه ورتلو
بهرام خان زیات کوښښونه وکړل خوپلایې ونه شو نیولای ، هسې یې دپلار ازاراوپه عذاب تیا په غاړه واخیســـته . همداوجه ده چې تراوســه پورې دتاریخ په پاڼوکې دخوشحال خان په اشعاراوافضل خان په تاریخ مرصع کې په بدنوم یادیږي ، دبلې خوانه دهمدې ستونزو سره سم دکورنۍ دځینو غړیو په مړینه هم ډېرخواشـــینی ، خفه او له ناخوالو ســـره مخامخ وو ، دمصـــیبتونو اوکړاوونو په همدغه کلونو کې په ســـیمه کې قحطي اووبا مرض راغی ، چې دغې وبا دخان دکورنۍ ځینې غړي هم له منځه یوړل ، دخان دوه ویشـــت کلن زوی بخت نــاک وفــات شـــو چې خان یې مړینې ډېرخواشـــینی کړ. دده په مړینه یې هم یوه مرثیه ویلې چې راوړل یې دلته ضروري نه بولم دهمدې پسې سم دې مرض دبخت ناک موراودبخت ناک یوزوی دمرګ کومې ته یوړل بیا دخان لمسی سرفراز خان دسعادت زوی لیوني سپي وخوړ اومړشو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په (۱۰۹۸) هـــ ق کال دبهرام خان زوی معظم خان هم وفات شو ، دالمسی خوشـــحال خان ته له افضـــل خان څخه ډیرګران ؤ . داینده خانۍ لپاره یې ورسره امیدونه تړلي وو ، خوشحال خان دهریو غړي په مړینه مرثیې ویلې دي چې راوړل یې ضـــروري نه ګڼم ،دغومړینو اونورو ســـتونزو دخان ژوند نورهم درنځونو اوکړاوونو څخه ډک کړ مخکې موولوســـتل چې خـان بـه دبهرام خان دلاســـه په یوځای کې په قراره وخت نشـــو تیرولای ، نوله همدې وجهې نه خان داپریدو ســـیمې (ډنبرې) ته ولاړ دا دخان د ژوند وروســـتي کلونه وو ، ډیرژوندی پاتې نشو په (۱۱۰۰) هـ ق کال دربیع الثاني په اتمه دجمعې په ورځ د۷۸ کالو په عمر له ســـترو ملي ارمانونو اوکړاوونوڅخه ډک له دنیا څخه ســـترګې پټې کړې خو دیادونې وړده چې دخان وصـــیت وصـــیت هم دلته راوړم . دافغانســـتان دتاریخ اودخوشـــحال خان دژوند دپیښو داثارودمطالعې لاندې ځینو کتابونو کښوصیت داسې راغلی .

۱ . مـــا هلتـــه ښـــخ کړئ چې د مغلو ســـیوری مې پـــه خـــاوره ونشـــي اودمغلودسپرودپښوګردمې په هدیره ونه لویږي))

۲ . ماخپل وطن ته ورســـوئ اوهلته مې په داســـې ځای کې ښـــخ کړئ چې دمغلوســـیوری مې په خاوره ونشـــي اودمغلو دســـورو ګدونه مې په قبرنه پریوزي))

۳ . زما قبرپه داســـې ځای کې جوړکړئ چې دمغلو ســـیوری قدرې هم پرې ونه لویږي اودمغلو دســـپرو داســـونو دپښـــو ګرد زما قبرته ون رســـي ، ما دمغلو بهترین پوځونه دخاشـــاکو په دود الوزولي دي ، نوپدې اســـاس زما قبر پټ وساتئ چې بې احترامي یې ونه کړي)) .

پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځليکونه

۱ : خوشحال خان ختک – کامل دوست محمد خان – دافغانستان علومي اکاډمي دپښتو څيړنو بين المللي مرکز(۱۳۷۰) لمريز کال چاپ .
۲ : ننګيالی دزمانې – هيوادمل زلمی – دافغانستان دکولتوري ودې ټولنه جرمني (۱۳۸۰) لمريز چاپ .
۳ : ګام پرګام خوشحال سره – صميم محمداصف دافغانستان دکولتوري ودې ټولنه جرمني (۱۳۷۸) لمريز چاپ .
۴ : په پښتو ادب کې مغلواله – همدرد همايون – پښتو ادبي ټولنه خويشکی نوښار (۱۹۸۹) عيسوي کال چاپ.
۵ : ننګيالی پښتون – مهتمم محمداکبر – پښتو ټولنه (۱۳۴۵) لمريز چاپ .
۶ : توريالی پښتون – پښتوټولنه دخوشحال خان په وياړ دسمينار مقالي (۱۳۴۲) لمريز چاپ

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library